

COVID-19 ไวรัสเปลี่ยนโลก

พฤษภาคม 2563

สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า
กระทรวงพาณิชย์

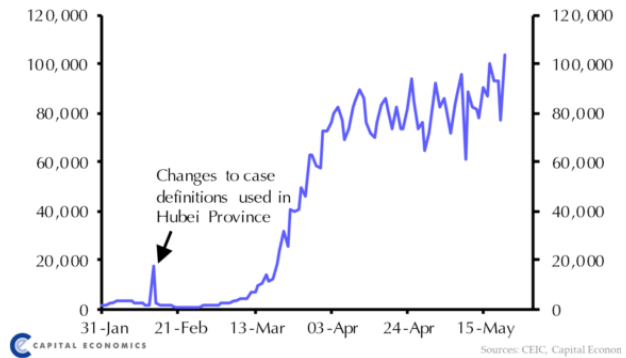
สารบัญ	หน้า
สถานการณ์ปัจจุบัน	1
“ห่าง” จนต้องเปลี่ยน : ผลกระทบต่อโลกและนัยยะต่อโลกอนาคตในมิติต่างๆ (Current Impacts of COVID-19 and the Aftermath of COVID-19)	2
- ด้านเศรษฐกิจ	2
- ด้านภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) การเมือง และความร่วมมือระหว่างประเทศ	8
- ด้านสังคมและเทคโนโลยี	10
ผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทย	11
- การผลิต	12
- การส่งออก	14
- การท่องเที่ยว	17
- การบริโภค	18
ก้าวต่อไปหลัง COVID-19: ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐ และเอกชน	19
บรรณานุกรม	23

COVID-19 ไวรัสเปลี่ยนโลก (How COVID-19 shapes New World Order)

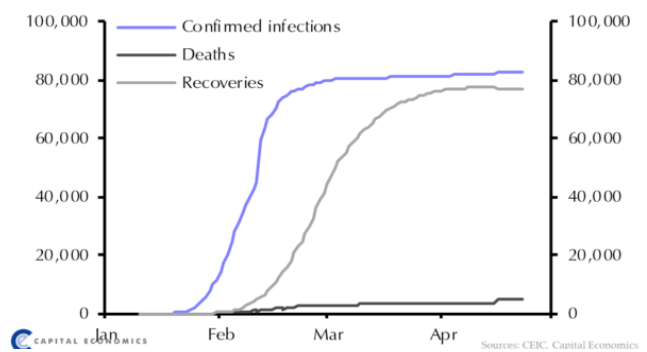
สถานการณ์ปัจจุบัน

- วันที่ 31 ม.ค. 2563 องค์การอนามัยโลก (WHO) ประกาศให้ COVID-19 เป็นภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขระหว่างประเทศ ทำให้หลายประเทศยกระดับข้อจำกัดเกี่ยวกับการเดินทางและการค้าเพิ่มจากมาตรการที่บังคับใช้ไปก่อนหน้านี้ เพื่อให้ความสำคัญการป้องกันและลดการแพร่ระบาดข้ามพรมแดนเป็นอันดับแรก นอกจากนี้ แต่ละประเทศนำมาตรการ “รักษาระยะห่างทางสังคม” มาปรับรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจการค้าในภาวะระมัดระวังการแพร่ระบาด
- นับจาก ค.ค. 2562 ที่เริ่มพบผู้ป่วยในประเทศจีน สถานการณ์การระบาดในปัจจุบัน (26 พ.ค. 2563) มีผู้ติดเชื้อทั่วโลก 5.6 ล้านราย ผู้เสียชีวิตสะสมมากกว่า 348,000 ราย ใน 213 ประเทศและดินแดนทั่วโลก¹ โดยจำนวนผู้ติดเชื้อส่วนใหญ่อยู่ในทวีปอเมริกาและยุโรป อาทิ สหรัฐฯ สเปน รัสเซีย สหราชอาณาจักร อิตาลี บราซิล ฝรั่งเศส และบางส่วนของทวีปเอเชีย เช่น ตุรกี อิหร่าน จีน และอินเดีย (กราฟที่ 1 – 4)
- แม้บุคลากรทางการแพทย์เร่งคิดค้นวัคซีนรักษา โดยใช้ genetic material ของไวรัส Sars-CoV-2 (ซึ่งเป็นต้นกำเนิดเชื้อ COVID-19) ที่จีนเผยแพร่ให้ศึกษาวิจัยตั้งแต่วันที่ ม.ค. 2563 แต่คาดว่าจะใช้เวลาไม่ต่ำกว่า 18 เดือน² (ประมาณ ก.ย. 2564) กว่าวัคซีนจะพร้อมใช้งานหลังผ่านการทดสอบและรับรองผล อีกทั้งต้องใช้เวลาก่อนจะหนึ่งในการผลิตให้เพียงพอต่อความต้องการ ทำให้ระหว่างที่ยังไม่มียา/วัคซีนรักษา ทุกคนจึงมีโอกาสเสี่ยงที่จะติดไวรัสได้ ถ้าอยู่ในพื้นที่หรือสัมผัสกับกลุ่มเสี่ยง หรืออาจได้รับเชื้อและกลายเป็นพาหะ (Spreader) โดยไม่แสดงอาการผิดปกติ และประเทศต่างๆ อาจจำเป็นต้องใช้มาตรการป้องกันและควบคุมการระบาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศต่อไปอีกอย่างน้อย 1 – 2 ปี (จนถึงปลายปี 2564 – ต้นปี 2565) หรือจนกว่าจะมีวัคซีนและยาที่มีประสิทธิภาพและมีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการทั้งโลก ทำให้ขณะนี้ประเทศต่างๆ ที่สถานการณ์เริ่มดีขึ้น หรือจำเป็นต้องขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจในประเทศ เริ่มผ่อนคลามาตรการอย่างระมัดระวัง เพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ พร้อมกับควบคุมการระบาดไม่ให้ขยายวงมากจนต้องกลับมาใช้มาตรการอย่างเข้มงวดอีก

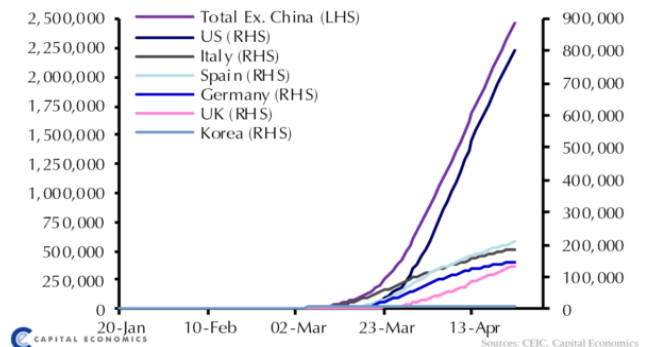
กราฟที่ 1 จำนวนผู้ติดเชื้อใหม่ทั่วโลก

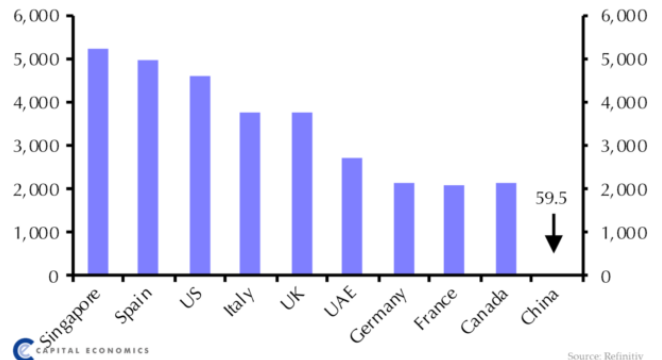
กราฟที่ 2 จำนวนผู้ติดเชื้อ เสียชีวิต และรักษาหายสะสม ในจีน

กราฟที่ 3 จำนวนผู้ติดเชื้อสะสมในประเทศอื่นๆ (ไม่รวมจีน)

กราฟที่ 4 จำนวนผู้ติดเชื้อต่อประชากร 1 ล้านคน

ที่มา: Capital Economics (26 พ.ค. 2563)

¹ <https://www.worldometers.info/coronavirus/>

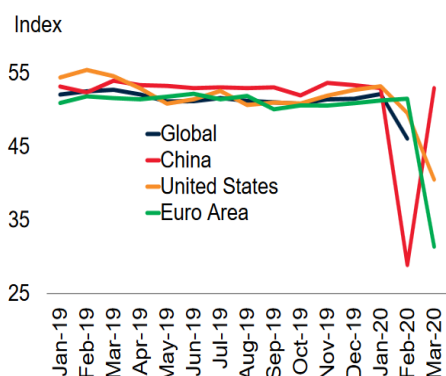
² <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/30/coronavirus-vaccine-when-will-it-be-ready>

“ห่าง” จนต้องเปลี่ยน : ผลกระทบต่อโลกและนัยยะต่อโลกอนาคตในมิติต่างๆ (Current Impacts of COVID-19 and the Aftermath of COVID-19)

วิกฤตสาธารณสุขระดับโลกและการใช้มาตรการ “รักษาระยะห่างทางสังคม” ส่งผลกระทบต่อโลกอย่างมีนัยยะสำคัญและเป็นตัวเร่งให้เกิดการ “ปรับเปลี่ยน (Disrupt)” ครั้งใหญ่ทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ ภูมิรัฐศาสตร์ สังคมและเทคโนโลยี

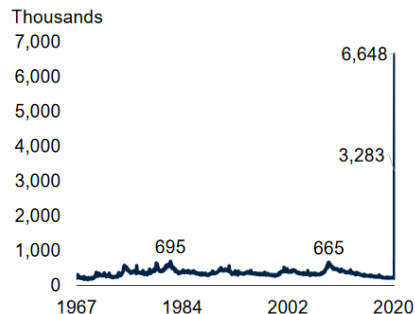
I. ด้านเศรษฐกิจ

กราฟที่ 5 ดัชนีผู้จัดการฝ่ายจัดซื้อ (Purchasing Manager Index: PMI) ของประเทศสำคัญปรับตัวลดลง

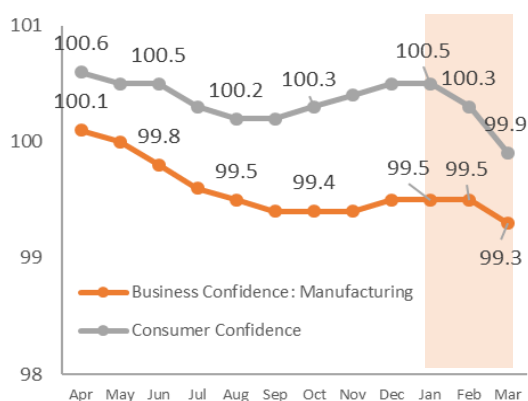
ที่มา: WTO (เม.ย. 2563)

กราฟที่ 6 จำนวนชาวอเมริกันยื่นขอสวัสดิการว่างงานสูงเป็นประวัติการณ์ใน มี.ค. 63

ที่มา: WTO (เม.ย. 2563)

กราฟที่ 7 ความเชื่อมั่นของภาคธุรกิจ (การผลิต) และผู้บริโภค ของกลุ่มประเทศ OECD ปรับตัวลดลง

ที่มา: OECD (เม.ย. 2563)

ผลกระทบของเชื้อไวรัสต่อเศรษฐกิจทั่วโลก แสดงให้เห็นความเปราะบางของระบบเศรษฐกิจและการผลิตระหว่างประเทศที่พึ่งพากันและกัน (GVCs Linkages) ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมภายใต้ระบบทุนนิยม ที่จะเป็นตัวเร่งกระบวนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและห่วงโซ่อุปทาน (GVCs reconfiguration) และอาจทำให้ระบบเศรษฐกิจโลกเข้าสู่แนวคิดลัทธิชาตินิยมทางเศรษฐกิจ (Economic Nationalism) และการปกป้องการค้า (Protectionism) มากขึ้น

1. เศรษฐกิจชะลอตัว

■ การแพร่ระบาดที่กระจายเป็นวงกว้างและยังไม่สามารถควบคุมได้ทำให้เกิดการหยุดอย่างฉับพลัน (sudden stop) ของเศรษฐกิจและการค้าโลก ทั้งด้านอุปทาน ความสามารถในการผลิต การส่งออกและนำเข้าสินค้าและขนส่งโลจิสติกส์และบริการสายการบินที่ลดลง จากมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดอย่างเข้มงวด อาทิ การปิดประเทศ (country lockdown) การปิดเมืองควบคุมการเข้า-ออก มาตรการควบคุมโรงงานสั่งให้หยุดการผลิต รวมไปถึงการจำกัดเวลาทำงานและรักษาระยะห่างทางสังคมของแรงงาน และกำลังแรงงานที่ลดลงจากภาวะเจ็บป่วย และ ด้านอุปสงค์ รายได้ที่ลดลง ความกังวลต่อการติดเชื้อ และความเชื่อมั่นที่ลดลงกับอนาคตที่ไม่แน่นอน แม้ขณะนี้ยังไม่สามารถประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจที่แน่ชัด แต่นักวิเคราะห์หลายสำนักเห็นพ้องกันว่า COVID-19 จะสร้างความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจโลกในวงกว้างและรวดเร็ว มากกว่าวิกฤตการเงินปี 2551 (Hamburger Crisis) ที่ความเสียหายจำกัดอยู่ที่อุตสาหกรรมการเงินเป็นหลัก

- องค์การระหว่างประเทศและหน่วยงานเศรษฐกิจหลายสำนัก ประเมินว่าเศรษฐกิจโลกกำลังเข้าสู่ภาวะถดถอย (Recession) โดยกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) คาดการณ์ว่า GDP โลก จะหดตัว 3% ในปี 2563 โดยกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วจะประสบภาวะเศรษฐกิจหดตัวมากที่สุด เช่น ยุโรป (-7.5%) สหรัฐฯ (-5.9%) แคนาดา (-6.2%) ญี่ปุ่น (-5.2%) เป็นต้น ขณะที่เศรษฐกิจไทยคาดว่าจะหดตัว 6.7% สำหรับ Capital Economics คาดการณ์ว่า GDP โลกจะหดตัว 5% ในปี 2563 (เทียบกับการหดตัว 0.8% ช่วง Hamburger crisis ในปี 2552) โดยภูมิภาค/ประเทศที่เศรษฐกิจหดตัวมากที่สุด ได้แก่ ยุโรป (-12%) สหรัฐฯ (-5.5%) และจีน (-5%) ขณะที่เศรษฐกิจไทยคาดว่าจะหดตัว 5% (ตารางที่ 1)

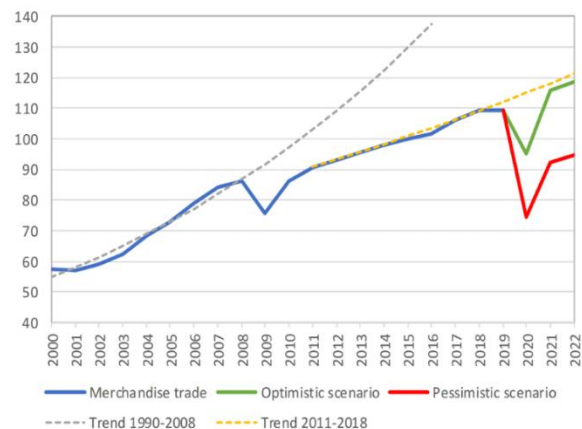
ตารางที่ 1 ประมาณการการเติบโตทางเศรษฐกิจ (GDP) (%)

ประเทศ	IMF		Capital Economics	
	2020	2021	2020	2021
โลก	-3.0	5.8	-5.0	8.5
สหรัฐฯ	-5.9	4.7	-5.5	7.0
ยุโรป	-7.5	4.7	-12.0	10.0
เยอรมนี	-7.0	5.2	-8.0	4.5
ฝรั่งเศส	-7.2	4.5	-10.0	7.5
อิตาลี	-9.1	4.8	-18.0	15.0
UK	-6.5	4.0	-12.0	10.0
บราซิล	-5.3	2.9	-5.5	2.5
รัสเซีย	-5.5	3.5	-6.0	4.5
จีน	1.2	9.2	-5.0	15.0
อินเดีย	1.9	7.4	1.0	9.0
ญี่ปุ่น	-5.2	3.0	-7.0	5.0
มาเลเซีย	-1.7	9.0	-5.0	-
เวียดนาม	2.7	7.0	3.5	-
ไทย	-6.7	6.1	-5.0	-

ที่มา: IMF (เม.ย. 2563), Capital Economics (24 เม.ย. 63)

- ในด้านการค้า องค์การการค้าโลก (WTO) ประเมินว่า ปริมาณการค้าโลก ในปี 2563 จะหดตัวระหว่าง -13% ถึง -32% (กราฟที่ 7)
- มูลค่าการส่งออกที่แท้จริงในโลก (Real Export) ปี 2563 คาดว่าจะหดตัวระหว่าง -8.1% ถึง -20.4% โดยการส่งออกของทวีปอเมริกาเหนือและเอเชีย จะหดตัวมากที่สุด (ที่มา: WTO)

กราฟที่ 7 WTO คาดการณ์การค้าโลกปี 2563 และ 2564

ที่มา: WTO (เม.ย. 2563)

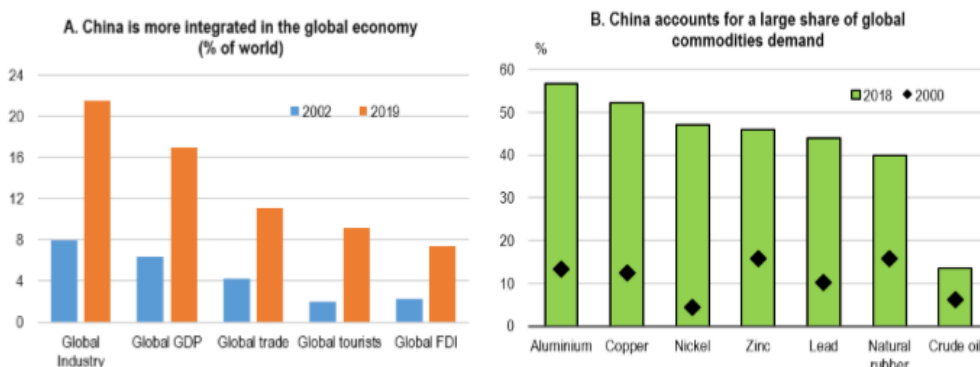
- อุตสาหกรรมที่มูลค่าการส่งออกที่แท้จริงน่าจะลดลงสูงสุด 3 อันดับแรก (ปี 2563) ได้แก่ คอมพิวเตอร์และอิเล็กทรอนิกส์ (-10.5% ถึง -22.6%) ส่วนประกอบรถยนต์/อุปกรณ์ขนส่ง (-9.7% ถึง -23.5%) อุปกรณ์ไฟฟ้า (-8.8% ถึง -24.1%) และเครื่องจักรกล (-8.7% ถึง -18.8%) เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่มีห่วงโซ่มูลค่าซับซ้อนและหลายประเทศพึ่งพาระหว่างกันสูง

โดยจากข้อมูล OECD Trade In Value Added (TIVa) ระบุว่ามูลค่าการส่งออกสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ในแต่ละประเทศมาจากกิจกรรมภายนอกประเทศ (Foreign Value Added in Gross Exports) ระหว่าง 10% ถึง 50% (สหรัฐฯ 10% จีน 25% เกาหลีใต้มากกว่า 30% สิงคโปร์มากกว่า 40%) ขณะที่การส่งออกสินค้ากลุ่มนี้ของเม็กซิโก มาเลเซียและเวียดนาม มาจากการสร้างมูลค่าเพิ่มของต่างชาติมากกว่า 50% ทั้งนี้ การนำเข้าปัจจัยการผลิตที่สำคัญได้รับผลกระทบอย่างมากและมีแนวโน้มที่จะชะงักลงจากการปิดโรงงานชั่วคราวในประเทศจีน เช่นเดียวกับในยุโรปและอเมริกาเหนือ

- ภาคบริการที่มูลค่าการส่งออกที่แท้จริงลดลงสูงสุด 3 อันดับแรก (ปี 2563) ได้แก่ ที่พักและการท่องเที่ยว (-19.2% ถึง -37.4%) การขนส่งทางอากาศ (-18.2% ถึง -34.9%) การขนส่งอื่นๆ (-12.6% ถึง -26.8%)

- ผลกระทบทางเศรษฐกิจที่รุนแรงกว่าวิกฤติการณ์ในอดีต เป็นผลมาจากเศรษฐกิจจีนมีขนาดใหญ่และมีบทบาทต่อเศรษฐกิจโลกมากขึ้นตั้งแต่ปี 2544 ภายหลังเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก ทั้งในฐานะแหล่งผลิตรายสำคัญในห่วงโซ่อุปทานโลก (Factory of the world) ในอุตสาหกรรมต่างๆ (กราฟที่ 8) และในฐานะผู้บริโภคอันดับต้นของโลก วิกฤติการแพร่ระบาดจากจีนจึงส่งผลกระทบต่อเนืองไปยังเศรษฐกิจของประเทศคู่ค้า/ประเทศผู้ผลิตที่เชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานกับจีน เป็นลูกโซ่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

กราฟที่ 8 แสดงสถานะเศรษฐกิจจีนที่มีบทบาทต่อเศรษฐกิจโลกมากขึ้น

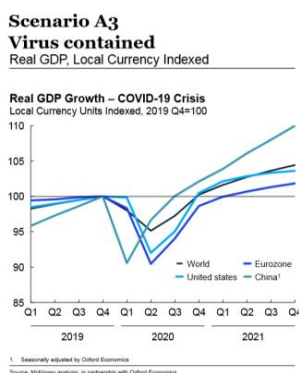

Note: Share of industry, GDP and trade in constant US dollars. Share of global FDI in current US dollars. Data for the tourist share refer to 2002 and 2017, and data for FDI refer to 2005 and 2018. Industry data are on a value-added basis and include the construction sector. Source: OECD Economic Outlook database; OECD FDI in Figures, October 2019; and World Bank.

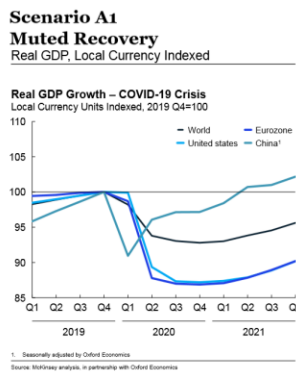
ที่มา: OECD (2563)

- อย่างไรก็ตาม นักวิเคราะห์คาดว่าสถานการณ์ระบาดจะควบคุมได้ภายในปี 2563 และเศรษฐกิจโลกจะกลับมาฟื้นตัวในปี 2564 อย่างค่อยเป็นค่อยไป ขึ้นกับความมีประสิทธิภาพของนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ โดย Mckinsey & Company³ วิเคราะห์ว่า เศรษฐกิจโลกมีโอกาสฟื้นตัวได้เร็วภายในไตรมาส 3/2563 หากสามารถควบคุมการระบาดได้ภายใน 2-3 เดือน แต่หากรัฐบาลไม่สามารถควบคุมได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งที่จะเกิดการแพร่ระบาดได้อีกและจำเป็นต้องขยายเวลาใช้มาตรการออกไป จะส่งผลให้เศรษฐกิจโลกฟื้นตัวได้ช้าและใช้เวลาประมาณ 2 ปี (ไตรมาส 3/2565) กว่าเศรษฐกิจจะเข้าสู่ระดับเดียวกับช่วงก่อนเกิดวิกฤติ (กราฟที่ 9 และ 10)

กราฟที่ 9 และ 10 การคาดการณ์การฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลกและประเทศสำคัญ (ณ 25 มี.ค. 2563)

	Real GDP Drop 2019Q4-2020Q2 % Change	2020 GDP Growth % Change	Time to Return to Pre-Crisis Quarter
China	-3.3%	-0.4%	2020 Q3
USA	-8.0%	-2.4%	2020 Q4
World	-4.9%	-1.5%	2020 Q4
Eurozone	-9.5%	-4.4%	2021 Q1

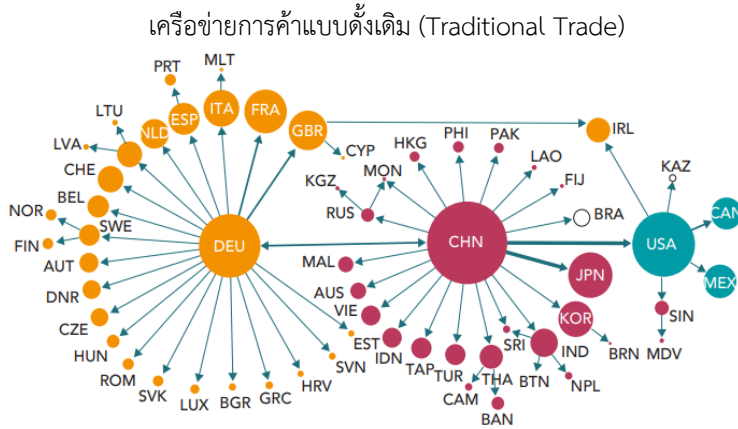
	Real GDP Drop 2019Q4-2020Q2 % Change	2020 GDP Growth % Change	Time to Return to Pre-Crisis Quarter
China	-3.9%	-2.7%	2021 Q2
USA	-10.6%	-8.4%	2023 Q1
World	-6.2%	-4.7%	2022 Q3
Eurozone	-12.2%	-9.7%	2023 Q3

ที่มา: McKinsey & Company (25 มี.ค. 2563)

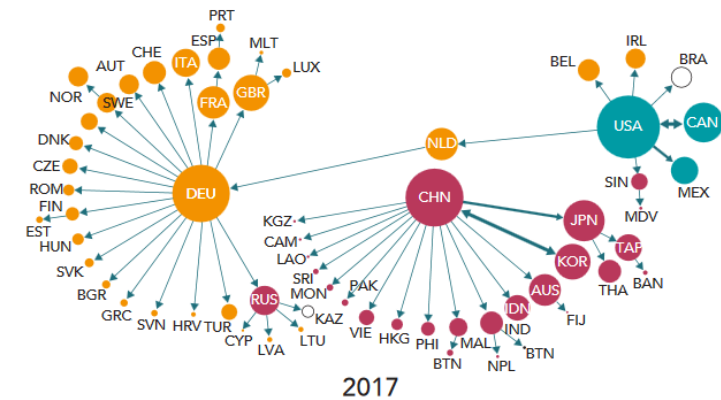
³ Mckinsey & Company. 25 March 2020. COVID-19: Briefing Note. Global Health and crisis response

2. การเปลี่ยนแปลงของห่วงโซ่อุปทานโลก (GVCs Reconfiguration)

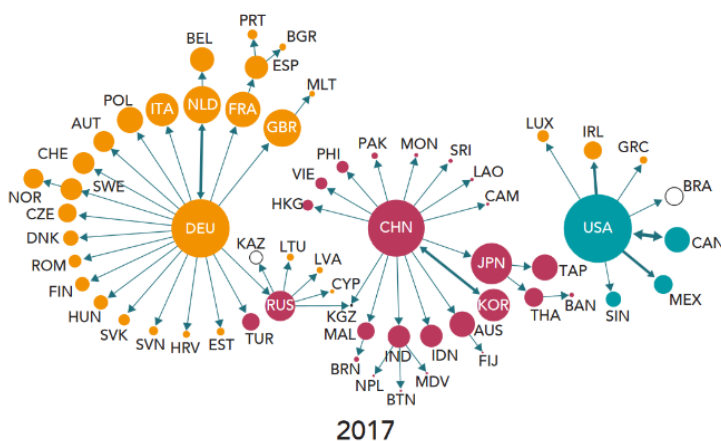
กราฟที่ 11 เครือข่ายการค้าภายใต้ห่วงโซ่มูลค่าโลก ปี 2560
(ด้านการผลิต (อุปทาน) สินค้าบริการในภาพรวม)

เครือข่ายการค้าภายใต้ห่วงโซ่มูลค่าโลกขั้นต้น (Simple GVC)

เครือข่ายการค้าภายใต้ห่วงโซ่มูลค่าโลกขั้นสูง (Complex GVC)

ที่มา: WTO (2562)

- ไวรัส COVID-19 ซึ่งให้เห็นถึงความเปราะบางของระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาซึ่งกันและกัน (Interdependence in Global Value Chains (GVCs)) โดยแม้ว่าความเชื่อมโยงของห่วงโซ่อุปทานโลกและอุตสาหกรรมตามขั้นตอนการผลิต (Stage of Processing) ช่วยเพิ่มความสามารถทางการแข่งขันและประสิทธิภาพด้านต้นทุน และผลักดันให้เศรษฐกิจโลกขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา แต่การแพร่ระบาดครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า การพึ่งพาห่วงโซ่อุปทานจีนมากเกินไป กำลังกลายเป็นจุดอ่อนและส่งผ่านความเสี่ยงต่อระบบเศรษฐกิจโลก เนื่องจากมาตรการจำกัดการคมนาคม ปิดเมือง ปิดประเทศ ของประเทศหนึ่งจะส่งผลกระทบต่อผลิตของประเทศอื่นๆ ต่อเนื่องเป็นห่วงโซ่อุปทานที่ มาตรการปิดเมืองและหยุดการผลิตของจีน ซึ่งเป็นศูนย์กลางการผลิตอุตสาหกรรมหลายประเภท เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การแพทย์ เครื่องใช้ไฟฟ้า ทำให้นานาประเทศไม่สามารถนำเข้าสินค้าวัตถุดิบ หรือสินค้าขั้นกลางที่จำเป็นในการผลิตขั้นต่อไป อาทิ ชิ้นส่วนโทรศัพท์ ยาและอุปกรณ์ทางการแพทย์ โดยประเทศที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดได้แก่ สหรัฐฯ และยุโรป โดยเฉพาะเยอรมนี ที่พึ่งพาการผลิตจากจีนเป็นหลักและกำลังเผชิญปัญหาขาดแคลนหน้ากากอนามัย และอุปกรณ์ช่วยหายใจ อยู่ในขณะนี้ (จีนเป็นผู้ผลิตและผู้ส่งออกรายใหญ่ของอุตสาหกรรมอุปกรณ์ทางการแพทย์ มีสัดส่วนการตลาดถึง 70% ในตลาดโลก) มาตรการปิดเมืองและหยุดการผลิตของอิตาลี ซึ่งเป็นผู้ผลิตชิ้นส่วนไฟฟ้าขนาดเล็กที่ใช้ในรถยนต์ ส่งผลกระทบต่อเนื้องไปยังผู้ประกอบการและแรงงานในอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง
- องค์การการค้าโลก (WTO) วิเคราะห์ห่วงโซ่มูลค่าโลก (Global Value Chain: GVC) ในปี 2560 ที่แสดงเครือข่ายการค้า (Trade Networks) การส่งออกสินค้า/บริการในรูปมูลค่าเพิ่ม (Value-added exports) ระหว่างประเทศสำคัญ 3 ระดับ คือ (1) การผลิตและ

ส่งออกสินค้าบริการขั้นสุดท้าย หรือ การค้าแบบดั้งเดิม⁴ (Traditional Trade) (2) การผลิตและส่งออกสินค้าวัตถุดิบ
 ชั้นกลางเพื่อใช้ในการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคในอีกประเทศหนึ่ง (ห่วงโซ่มูลค่าโลกขั้นต้น (Simple GVC))⁵ และ (3)
 การผลิตและส่งออกสินค้าวัตถุดิบชั้นกลาง เพื่อใช้ผลิตสินค้าเพื่อการส่งออกไปยังอีกประเทศหนึ่ง (ห่วงโซ่มูลค่าโลก
 ระดับขั้นสูง (Complex GVC))⁶ ผลการศึกษาพบว่า เยอรมนี จีน และ สหรัฐฯ เป็นผู้ผลิตหลักรายสำคัญของโลก
 และแต่ละประเทศต่างเป็นผู้ผลิตหลักภายในภูมิภาคของตนเอง เยอรมนี (ยุโรป) จีน (เอเชีย) สหรัฐฯ (อเมริกา) โดย
 ในด้านการค้าแบบดั้งเดิม (การผลิตและส่งออกสินค้าขั้นสุดท้าย) ทั้ง 3 ภูมิภาคมีเครือข่ายเชื่อมโยงกันผ่านผู้ผลิตราย
 สำคัญทั้ง 3 ประเทศ แต่ในส่วนของการผลิตและส่งออกสินค้าชั้นกลาง (Simple/Complex GVC) แต่ละภูมิภาคให้
 ความสำคัญกับการผลิตและส่งออกระหว่างประเทศคู่ค้าภายในภูมิภาคมากกว่า (กราฟที่ 11) ความสัมพันธ์ของ
 เครือข่ายการค้าข้างต้นสะท้อนถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อเนื่องกับประเทศต่างๆ หากเกิดการระบาดขึ้นกับทั้ง
 3 ประเทศ

- นอกจากนี้ การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (UNCTAD) วิเคราะห์ว่า ปัจจุบัน จีนมีบทบาทใน
 ฐานะของผู้ผลิตสินค้าวัตถุดิบชั้นกลางในอุตสาหกรรมต่างๆ ของห่วงโซ่มูลค่าโลก (เรียงจากมากไปน้อย) คือ
 เครื่องมือวัดความแม่นยำ เครื่องจักรกล ยานยนต์ อุปกรณ์สื่อสาร เครื่องจักรอิเล็กทรอนิกส์ ยางและพลาสติก
 เครื่องจักรสำนักงาน ผลิตภัณฑ์หนัง เหล็ก กระดาษ/สิ่งพิมพ์ ปิโตรเลียม/เคมีภัณฑ์ สิ่งทอและเสื้อผ้า และผลิตภัณฑ์
 ไม้/เฟอร์นิเจอร์ ดังนั้น การหยุดการผลิตสินค้าในจีน จะส่งผลกระทบต่อเนื่องไปยังอุตสาหกรรมของประเทศอื่นๆ ที่
 พึ่งพาวัตถุดิบจากจีน เช่น สหภาพยุโรป (เครื่องจักรกล ยานยนต์ เคมีภัณฑ์) สหรัฐฯ (เครื่องจักรกล ยานยนต์ เครื่องวัด
 ความแม่นยำ ญี่ปุ่น (เครื่องจักรกล ยานยนต์) เกาหลีใต้ (เครื่องจักรกล อุปกรณ์สื่อสาร)
- ห่วงโซ่มูลค่าโลกในปี 2560 (กราฟที่ 11) ชี้ให้เห็นว่า ไทยเชื่อมโยงกับจีนในห่วงโซ่อุปทานทั้ง 3 ระดับ คือ การส่งออก
 สินค้าและบริการขั้นสุดท้าย สินค้าวัตถุดิบชั้นกลางเพื่อใช้ในการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภค และสินค้าวัตถุดิบชั้นกลาง
 เพื่อใช้ผลิตสินค้าเพื่อการส่งออก ทั้งนี้ ญี่ปุ่น เป็นประเทศตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างไทยและจีนทั้งในห่วงโซ่มูลค่าการ
 ผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคในประเทศ (Simple GVCs) และการผลิตสินค้าเพื่อส่งออก (Complex GVCs)
- อย่างไรก็ตาม โครงสร้างห่วงโซ่อุปทานเริ่มปรับเปลี่ยนมาเรื่อยๆ จากความได้เปรียบด้านต้นทุนในจีนที่เริ่มลดลง เศรษฐกิจ
 จีนมีรายได้มากขึ้น ทำให้ต้นทุนการดำเนินการและค่าแรงสูงขึ้นตามไปด้วย ประกอบกับแรงกดดันจากสงครามการค้าสหรัฐฯ-
 จีน ตั้งแต่ปี 2561 และแม้ว่าการแพร่ระบาดของ COVID-19 จะเป็นเพียงปัจจัยชั่วคราว แต่ความเสี่ยงและผลกระทบทาง
 เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง เป็นปัจจัยเร่งให้การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและห่วงโซ่อุปทานรวดเร็วขึ้น โดยกระจาย
 ความเสี่ยงด้วยการย้ายการผลิต/การลงทุนออกจากจีนมากขึ้น ทั้งนี้ สังเกตได้ว่าการปรับตัวของห่วงโซ่จากสงครามการค้า
 ส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มสินค้าด้านความมั่นคงและเทคโนโลยี แต่ COVID-19 เร่งการปรับตัวของห่วงโซ่อุปทานสินค้าอื่นๆ
 ด้วยเช่นกัน เช่น รถยนต์ อุปกรณ์การแพทย์ และสารตั้งต้นในอุตสาหกรรมยา ทั้งนี้ นักลงทุนและผู้ประกอบการจะต้อง
 ประเมินสภาพแวดล้อมทางธุรกิจว่าจะสามารถลดการพึ่งพาจีนได้มากน้อยเพียงใด
- รูปแบบห่วงโซ่อุปทานการผลิตในอนาคตจะมีแนวโน้มยืดหยุ่นมากขึ้น (Resilient Supply Chain) และประเทศต่างๆ มี
 แนวโน้มพึ่งพาห่วงโซ่อุปทานในภูมิภาคหรือในประเทศตนเองเพิ่มขึ้น (Local production) และกระจายความเสี่ยงด้านการ

⁴ การค้าแบบดั้งเดิม (Traditional Trade) หมายถึง มูลค่าเพิ่มในสินค้าขั้นสุดท้ายเพื่อการส่งออก หรือสินค้าที่ผลิตขึ้นด้วยปัจจัยการผลิตในประเทศและส่งออกข้าม
 พรมแดนเพื่อการอุปโภคบริโภคเท่านั้น ('Traditional Trade' is domestic value added embodied in final product exports or products are made
 completely by domestic factors and factor content crosses a national border once for consumption only)

⁵ Simple GVC หมายถึง มูลค่าเพิ่มในสินค้าชั้นกลางที่ส่งออกไปยังประเทศคู่ค้าเพื่อใช้ผลิตสินค้าเพื่ออุปโภคบริโภคภายในประเทศคู่ค้า เช่น สินค้าเหล็กจากจีนถูก
 ส่งไปเพื่อสร้างตึกในสหรัฐฯ ('Simple GVC activities' refer to the domestic value added embodied in a country-sector's intermediate
 trade that is used by the partner country to produce its domestic products consumed locally)

⁶ Complex GVC หมายถึง มูลค่าเพิ่มในสินค้าชั้นกลางที่ส่งออกไปยังประเทศคู่ค้าเพื่อใช้ผลิตสินค้าส่งออกไปประเทศอื่น (ทั้งในรูปแบบสินค้าชั้นกลาง หรือ สินค้าขั้น
 สุดท้าย) ('Complex GVC activities' is value added embodied in intermediate exports/imports that is used by a partner country to
 produce exports (intermediate or final) for other countries. In this case, factor content crosses a national border at least twice)

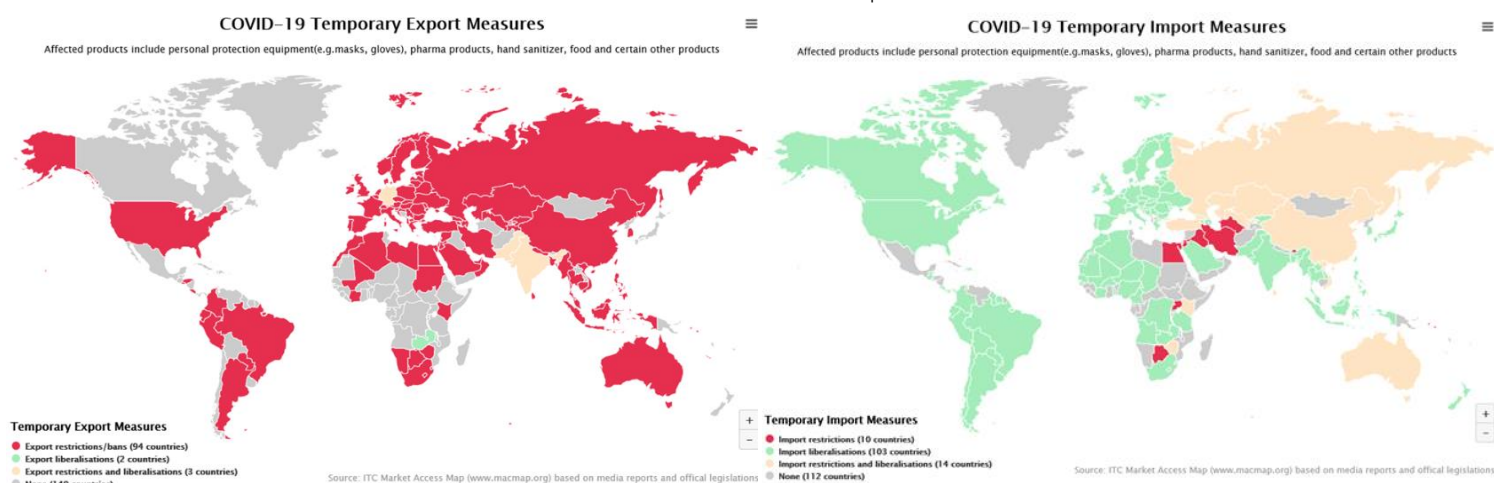
ผลิตที่ไม่พึ่งพาประเทศใดประเทศหนึ่งมากเกินไป เช่นเดียวกับ มุมมองภาคธุรกิจที่ COVID-19 กระตุ้นให้ปรับกลยุทธ์การลงทุนห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) มองหาทางเลือกการตั้งโรงงานการผลิตเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการความเสี่ยง (Risk Management) รองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันที่อาจเกิดขึ้นอีกในอนาคต โดยมีความเป็นไปได้ดังนี้

- การย้ายการผลิตออกจากจีนไปประเทศอื่นๆ ในเอเชีย เช่น เวียดนาม อินโดนีเซีย โดยโยกย้ายการผลิตบางส่วนมายัง เอเชียตะวันออกเฉียงใต้บ้างแล้วจากสงครามการค้า อย่างไรก็ตาม ความพร้อมและการขจัดอุปสรรคด้านโครงสร้างพื้นฐาน กฎระเบียบเรื่องภาษี แรงงาน และกระบวนการยุติธรรม รวมถึงการพัฒนาทักษะแรงงาน เป็นสิ่งที่เร่งแก้ไขอันดับแรกเพื่ออำนวยความสะดวกทางธุรกิจ
- การตัดสายการผลิตให้สั้นลง (Shorten supply chain) เช่น สหรัฐฯ ย้ายฐานการผลิตมายังเม็กซิโก และยุโรป (ยุโรปตะวันออก หรือตุรกี)
- การลงทุนในเทคโนโลยี อาทิ หุ่นยนต์และการพิมพ์สามมิติ (3D Printing) ในประเทศพัฒนาแล้ว และผลิตใกล้ผู้บริโภคมากขึ้น

3. นโยบายปกป้องการค้าขยายไปทั่วโลก อาจนำไปสู่การทวนกระแส/ต่อต้านโลกาภิวัตน์ (Deglobalization)

- ทุกประเทศให้ความสำคัญต่อความมั่นคงทางสาธารณสุขในภาวะวิกฤติและเริ่มใช้มาตรการปกป้องทางการค้ามากขึ้น ข้อมูลจาก International Trade Centre (ITC) ระบุว่า มี 94 ประเทศที่ออกมาตรการจำกัดการส่งออก และ 10 ประเทศ ที่ออกมาตรการจำกัดการนำเข้าสินค้าทางการแพทย์ (หน้ากากอนามัย อุปกรณ์เพื่อการป้องกัน ยา และเจลล้างมือ) และสินค้าอื่นๆ อาทิ อาหาร ขณะที่ 2 ประเทศ ออกมาตรการผ่อนคลายเป็นการส่งออก และ 103 ประเทศ ออกมาตรการผ่อนคลายเป็นการนำเข้าในสินค้ากลุ่มเดียวกัน

ภาพที่ 1 การใช้มาตรการปกป้องทางการค้าของประเทศไทยในช่วงการแพร่ระบาด COVID-19

ที่มา: ITC (2563)

- ประเทศที่ใช้มาตรการจำกัดการส่งออกสินค้าทางการแพทย์ อาทิ สหรัฐฯ อาร์เจนตินา ออสเตรเลีย บราซิล จีน อินเดีย เกาหลีใต้ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ตุรกีและไทย
- ประเทศที่ใช้มาตรการจำกัดการส่งออกสินค้าอาหาร อาทิ ตุรกี (เลมอน) เมียนมา (ข้าว) อินเดีย (ข้าว) คาซัคสถาน (เมล็ดบักวีท น้ำตาลทรายขาว มันฝรั่ง แครอท กะหล่ำปลี) ฟิลิปปินส์ (ข้าว) รัสเซีย (ข้าวสาลี บาร์เลย์ ข้าวโพด) และ เวียดนาม (ข้าว)
- ประเทศที่ผ่อนคลามาตรการนำเข้าสินค้าทางการแพทย์ อาทิ สวิตเซอร์แลนด์ อาร์เจนตินา บราซิล แคนาดา ออสเตรเลีย เกาหลีใต้ อินเดีย จีน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย
- ประเทศที่ผ่อนคลามาตรการนำเข้าสินค้าอาหาร อาทิ อินเดีย (หัวหอมและกระเทียม) สวิตเซอร์แลนด์ (เนย ไข่ไก่ และ มันฝรั่ง) อินโดนีเซีย (หัวหอมและกระเทียม)

- กระแสต่อต้านโลกาภิวัตน์ อาทิ นโยบายปิดประเทศ การปกป้องทางการค้า แนวคิดชาตินิยมชาวจัด ชาตินิยมทางเศรษฐกิจ เริ่มขึ้นตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติไวรัส COVID-19 ซึ่งจุดอ่อนและความเสี่ยงในระบบเศรษฐกิจโลกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และทำให้กลุ่มต่อต้านโลกาภิวัตน์สร้างความชอบธรรมด้วยการเน้นย้ำความเชื่อว่าพรมแดนยังเป็นสิ่งจำเป็น และเรียกร้องการปกป้องทางการค้ามากขึ้น (The turn of protectionism and Deglobalization) นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญด้านการค้าแสดงความกังวลว่า ประเทศต่างๆ อาจขยายการปกป้องทางการค้าเพื่อความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) และจำกัดความเสียหายทางเศรษฐกิจจากสถานการณ์ COVID-19 อาทิ การปกป้องอุตสาหกรรมสำคัญของประเทศ (Favored Industries) โดยพบว่า รัฐบาลต่างๆ ออกมาตรการจำกัดการส่งออกสินค้าอาหารรวม 85 มาตรการเนื่องจากราคาในตลาดโลกสูงขึ้นอย่างมาก ในช่วงวิกฤติการณ์เงิน ปี 2551 – 2554 นอกจากนี้ มาตรการจำกัดการเดินทาง การเพิ่มเงื่อนไขการขอวีซ่า ยังเป็นอีกตัวอย่างของกระแสปกป้องทางการค้าและชาตินิยม โดยประเทศต่างๆ อาจทบทวนนโยบายเศรษฐกิจของตนเอง โดยกระจายความเสี่ยงไม่พึ่งพารายได้ทางใดทางหนึ่งจนเกินไป อาทิ ลดพึ่งพาการส่งออกหรือท่องเที่ยวเป็นหลัก และเพิ่มการบริโภคและการลงทุนในประเทศ

II. ด้านภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) การเมือง และความร่วมมือระหว่างประเทศ

การแพร่ระบาดของไวรัสกระทบต่อการเมืองระหว่างประเทศอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในแง่การปรับสมดุลอำนาจทางภูมิรัฐศาสตร์ระหว่างโลกตะวันตกและโลกตะวันออก โดยเฉพาะสหรัฐฯ และจีน และเร่งกระบวนการเปลี่ยนอำนาจโลกใหม่ (New World Order) ให้โน้มเอียงไปทางลัทธิชาตินิยมทางเศรษฐกิจ อีกทั้งยังสร้างช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจการเมืองให้กว้างขึ้น ก่อให้เกิดคำถามต่อบทบาทขององค์กรระหว่างประเทศและแนวทางการสร้างความร่วมมือในอนาคต

1. ความล้มเหลวของการเป็นผู้นำโลกของสหรัฐฯ บทบาทขององค์กรระหว่างประเทศที่อ่อนแอ

- ก่อนเกิดการระบาด การเมืองโลกมีลักษณะของการแข่งขันกันระหว่างสหรัฐฯ กับจีน โดยสหรัฐฯ ยังคงเป็นมหาอำนาจอันดับ 1 ของโลก ในขณะที่จีนก็เติบโตจนขึ้นมาเป็นมหาอำนาจอันดับ 2 ของโลก แต่การแพร่ระบาดอย่างรุนแรงในสหรัฐฯ และยุโรป กำลังจะทำให้อำนาจของสหรัฐฯ และตะวันตกลดลง ในขณะที่จีนซึ่งสามารถหยุดยั้งการระบาดได้ก่อน กำลังใช้โอกาสนี้เข้ามามีบทบาทต่อภูมิรัฐศาสตร์โลกอีกครั้ง ไวรัสอาจเป็นตัวเร่งให้โครงสร้างอำนาจโลกจากสหรัฐฯ โน้มเอียงมาทางจีนมากขึ้น
- ในระเบียบโลกสองขั้วอำนาจ (Bipolar World) สหรัฐฯ แสดงบทบาทการเป็นผู้นำโลกมาโดยตลอดในช่วง 70 กว่าปีที่ผ่านมา ในประเด็นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการค้า ความมั่นคง และมนุษยธรรม รวมถึงการขึ้นนำองค์การระหว่างประเทศ ที่มีจุดเริ่มต้นของระบบการค้าเสรีหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อย่าง IMF World Bank และ WTO โดยนอกจากอำนาจทางทหารและเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง สหรัฐฯ ยังใช้ soft power สนับสนุนความชอบธรรมในการเป็นผู้นำโลก
- อย่างไรก็ตาม สหรัฐฯ กลับล้มเหลวในการทำหน้าที่ผู้นำโลกในการจัดการการแพร่ระบาดของไวรัส⁸ เพิกเฉยต่อการประสานความร่วมมือกับนานาประเทศเพื่อจัดสรรทรัพยากรและความช่วยเหลือในภาวะฉุกเฉิน และให้ความสำคัญกับการจัดการในประเทศตนเองมากกว่า แต่ก็ล้มเหลวจากความล่าช้าในการรับมือกับไวรัสและไม่สามารถสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนอเมริกัน นอกจากนี้ ประชาคมโลกยังได้ตั้งคำถามถึงบทบาทขององค์กรระหว่างประเทศที่ดูอ่อนแอและไร้ทิศทาง

2. บทบาทการเป็นผู้นำของจีน และกำเนิดระเบียบโลกใหม่ (New World Order)

- COVID-19 จะเร่งการเปลี่ยนแปลงขั้วอำนาจในอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจจากตะวันตกไปตะวันออก การรับมือสถานการณ์ที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพของประเทศแถบเอเชีย เช่น เกาหลีใต้ ใต้หวัน และสิงคโปร์ ยิ่งชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มการเปลี่ยนขั้วอำนาจสู่ภูมิภาคเอเชีย และลดทอนความสำคัญของชาติตะวันตก ที่ล่าช้าและมีประสิทธิภาพน้อยกว่า

⁷ นโยบายการปกป้องทางการค้าของสหรัฐฯ ที่ประกาศสงครามการค้ากับจีน ยุโรป และประเทศคู่ค้าอื่นๆ เพื่อให้ประเทศเหล่านี้นำเข้าสินค้าของตนมากขึ้น ในขณะที่ส่งเสริมให้ธุรกิจสหรัฐฯ กลับมาผลิตในประเทศมากขึ้น การออกจากสหภาพยุโรปของสหราชอาณาจักร (Brexit) การพิพาททางการค้าระหว่างญี่ปุ่นและเกาหลีใต้จากกรณีความขัดแย้งสมัยสงครามโลก

⁸ หน้าที่หลักของผู้นำโลก 3 ประการ ได้แก่ 1) การจัดการการปกครองในประเทศ 2) การเป็นผู้จัดสรรทรัพยากรสาธารณะระหว่างประเทศ 3) เจตจำนงและความสามารถในการประสานความร่วมมือระหว่างประเทศในการรับมือวิกฤติการณ์ต่างๆ

- ไวรัสเป็นตัวเร่งให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจโลก โดยมีจีนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น (China-Centric Globalization) โดยการแพร่ระบาดอย่างรุนแรงในสหรัฐฯ และยุโรป กำลังจะทำให้อำนาจของสหรัฐฯ และตะวันตกตกต่ำลง ขณะที่จีนที่สามารถหยุดยั้งการระบาดได้ก่อน ด้วยความสำเร็จในการจัดการวิกฤติภายในประเทศของจีน รวมถึงการให้ความช่วยเหลือประเทศต่างๆ โดยเป็นประเทศแรกๆ ที่ให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์แก่อิตาลีและเซอร์เบีย ขณะที่ประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปอื่นๆ เพิกเฉย ทั้งนี้ จีนกำลังใช้โอกาสนี้สร้างความชอบธรรมและบทบาทความเป็นผู้นำของรัฐบาลจีนต่อประชาคมโลก พร้อมการประชาสัมพันธ์บทบาทในเวทีโลกของตนเองอย่างแพร่หลายเพื่อโฆษณาความสำเร็จในการจัดการปัญหา COVID-19 ทำให้สหรัฐฯ สูญเสียบทบาทในการเป็นผู้นำโลกในประเด็นนี้
- อย่างไรก็ตาม สหรัฐฯ และจีน จะยังคงเป็นผู้เล่นสำคัญในเวทีโลกและมีอิทธิพลต่อภูมิภาคต่างๆ เช่นเดียวกับ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย และอินเดีย ที่จะมีบทบาทในฐานะประเทศอำนาจในระดับกลาง (Middle Power) ทั้งนี้ ประเทศพันธมิตรเดิมของสหรัฐฯ เช่น ญี่ปุ่น เริ่มถอยห่างและดำเนินนโยบายที่เอื้อประโยชน์ของตนเองมากขึ้น

3. การปลุกกระแสชาตินิยม (Nationalism)

- บทบาทของรัฐในการจัดการวิกฤติทวีความสำคัญมากกว่าที่เคย ความเสียหายทางเศรษฐกิจและผลกระทบต่อสังคมที่รุนแรงมากขึ้น รวมทั้งความเพิกเฉยต่อการร้องขอความช่วยเหลือจากพันธมิตร ดึงดูดให้เกิดความเคลื่อนไหวของลัทธิชาตินิยม ย้ำแนวคิดที่ว่าความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศจะต้องมาก่อนคนที่มิใช่สมาชิกของรัฐและความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยรัฐบาลหลายประเทศต้องใช้มาตรการป้องกันตนเองให้รอด เช่น การประกาศนโยบายจำกัดการส่งออกสินค้าจำเป็นเพื่อรองรับประชาชนในประเทศ รวมถึงการจำกัดการเดินทางจากต่างประเทศ
- อย่างไรก็ตาม การออกมาตรการป้องกันตนเองในระยะสั้น จะส่งผลกระทบต่อสมดุลของระบบการค้าในระยะยาว และมีความเป็นไปได้ว่ารัฐอาจงัดมาตรการเหล่านี้เมื่อวิกฤตสิ้นสุดลง กล่าวคือ เมื่อประเทศผู้นำเข้าตระหนักถึงความเสี่ยงของการขาดแคลนและไม่สามารถเข้าถึงสินค้าจำเป็นในภาวะฉุกเฉิน การพึ่งพาตนเองและงัดมาตรการต่างๆ ไว้ อาจเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงในระยะยาว

4. ความร่วมมือระหว่างประเทศ – วัคซีนที่ดีที่สุดของกระแสชาตินิยมและการปกป้องทางการค้า

- โลกหลังวิกฤติ COVID-19 อาจถอยห่างจากโลกาภิวัตน์ในอุดมคติที่ประเทศเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หากปราศจากแรงจูงใจในการปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวมจากการรวมกลุ่มเข้ากับเศรษฐกิจโลก (Global Economic Integration) ซึ่งจะไปสู่ความถดถอยของการจัดการปกครองโลกทางเศรษฐกิจ (Global Economic Governance) ที่เป็นรากฐานของความร่วมมือทางเศรษฐกิจตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 ทั้งนี้ ผู้นำทางการเมืองจะมีบทบาทสำคัญในการธำรงรักษาความร่วมมือระหว่างประเทศไว้ โดยหลีกเลี่ยงการแข่งขันทางการเมืองและภูมิรัฐศาสตร์ที่รุนแรง ซึ่งความร่วมมือระหว่างประเทศจะเป็นวัคซีนที่ดีที่สุดของกระแสการปกป้องทางการค้า
- ท่ามกลางกระแสชาตินิยมและการปกป้องทางการค้า อย่างไรก็ตาม วิกฤติ COVID-19 อาจทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศรูปแบบใหม่ (New Form of International Cooperation) เช่นเดียวกับภายหลังการเกิดวิกฤติเศรษฐกิจโลกถดถอยครั้งใหญ่ (Great Depression) และสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งทำให้นานาชาติร่วมกันก่อตั้งองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศอย่างธนาคารโลก (World Bank) และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF)
- ในช่วง COVID-19 องค์การระหว่างประเทศควรผลักดันให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน (Public-Private Partnerships) เพื่อขยายการผลิตและเพิ่มการเข้าถึงอุปกรณ์การแพทย์และยาในพื้นที่ที่จำเป็น นอกจากนี้ อาจผลักดันให้เอกชนสามารถขยายการลงทุนได้โดยตรงตามความต้องการของประเทศต่างๆ และองค์การระหว่างประเทศ/ภาครัฐให้การช่วยเหลือด้านกำลังการผลิต เช่น ให้อุปกรณ์ เพื่อสนับสนุนการลงทุนผลิตสินค้าในแหล่งที่มีความได้เปรียบทางการผลิต (Comparative Advantage) หรือในพื้นที่ซึ่งอยู่ใกล้กับแหล่งที่มีความต้องการ ซึ่งจะทำให้สามารถผลิตสินค้าจำเป็นทางการแพทย์ที่จำเป็นในแหล่งที่มีประสิทธิภาพ และสามารถกระจายสินค้าไปตามความต้องการได้อย่างเหมาะสมภายใต้ระบบการค้าแบบเสรี ตลอดจนยังเกิดผลพลอยได้ สร้างการลงทุนและจ้างงานในประเทศที่เป็นฐานการผลิตด้วย

III. ด้านสังคมและเทคโนโลยี

มาตรการรักษาระยะห่างเพื่อป้องกันความเสี่ยงจากการติดเชื้อ เปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคล โดยคนจะให้ความสำคัญกับสาธารณสุขมากขึ้น เปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมดิจิทัลและสร้างโอกาสให้เศรษฐกิจดิจิทัลและการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเติบโต

1. ประเด็นสาธารณสุข จะได้รับความสำคัญมากขึ้น

- ภัยคุกคามจากไวรัสกตตันให้รัฐบาลใส่ใจเรื่องสาธารณสุขของประชาชนมากขึ้น เพราะวิกฤตครั้งนี้ชี้ให้เห็นความจำเป็นของการให้บริการตรวจสุขภาพประชาชนอย่างทั่วถึง เพื่อค้นหาบุคคลที่เป็นพาหะของโรคแต่ไม่สามารถไปตรวจได้เพราะขาดทุนทรัพย์ หรือเป็นพาหะแต่ไม่แสดงอาการและใช้ชีวิตตามปกติ เกิดความเสี่ยงที่จะแพร่เชื้อสู่ผู้อื่นโดยไม่รู้ตัว จนในที่สุดการควบคุมโรคในภาพรวมจะทำได้ยากลำบาก
- ภาคส่วนย่อยของสังคมจะปรับตัวและตื่นตัวเรื่องสุขอนามัยอย่างแพร่หลาย เช่น องค์กรเอกชน จะออกกฎให้สวมหน้ากากอนามัย ติดตั้งแอลกอฮอล์และเจลล้างมือในพื้นที่ส่วนกลาง การพ่นยาฆ่าเชื้อสำนักงานจะถูกบรรจุอยู่ในเรื่องความปลอดภัย จัดสรรส่งพนักงานเพื่อลดโอกาสการรับเชื้อจากสิ่งแวดล้อม ในด้านการศึกษาและเยาวชน วัคซีนบางตัวอาจถูกบรรจุเป็นวัคซีนหลักสำหรับเยาวชน ปลูกฝังพฤติกรรมสวมหน้ากากอนามัย สลับช่วงเวลาปล่อยพักของเด็กแต่ละชั้นเพื่อลดความแออัดของโรงอาหาร ในด้านของอาหาร สินค้าอุปโภคบริโภค จะให้ความสำคัญกับความสะอาดและปลอดภัยตลอดห่วงโซ่การผลิตมากขึ้น

2. สังคมเปลี่ยน : การรักษาระยะห่างทางสังคม จะเป็นความปกติรูปแบบใหม่ (New Normal)

- ปรากฏการณ์สำคัญทำให้พฤติกรรมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป เช่น อินเทอร์เน็ต ส่งผลให้รูปแบบการใช้ชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปในระยะยาว การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 จะทำให้การดำเนินชีวิตของคนทั่วโลกต้องระมัดระวังการระบาดมากขึ้น การสวมหน้ากากอนามัย ล้างมืออย่างสม่ำเสมอ การรักษาระยะห่างระหว่างกันจะเป็นเรื่องปกติ และหลีกเลี่ยงการทำกิจกรรมและใช้สถานที่ร่วมกัน เช่น การจัดโต๊ะที่นั่งในสถานที่ที่มีคนหมู่มากจะมีจำนวนที่นั่งลดลงและมีระยะห่างกันมากขึ้น การจัดกิจกรรมที่มีคนหมู่มากหรือมีโอกาสสัมผัสร่างกายจะต้องได้รับการทบทวนหรือเปลี่ยนใหม่ทั้งหมด สะท้อนว่าคนจะให้ความสำคัญและใช้ประโยชน์จาก “สังคมเศรษฐกิจแบบแบ่งปัน” (Sharing Economy) ลดลง

3. สังคมดิจิทัลเต็มรูปแบบ สร้างโอกาสให้เศรษฐกิจดิจิทัลเติบโต

- ไวรัสเร่งให้ประชาชนต้องพัฒนาความสามารถทางเทคโนโลยีมากขึ้น จากมาตรการของรัฐบาลและองค์กรต่างๆ ที่ทำให้ประชาชนต้องห่างกับผู้คน อยู่บ้านมากขึ้น ทำให้ผู้คนเริ่มใช้ชีวิตในโลกออนไลน์มากขึ้นยิ่งกว่าเดิม ทั้งด้านการเรียน การทำงาน สุขภาพ การผ่อนคลาย การพบปะสังสรรค์ การทำธุรกรรมซื้อขายแลกเปลี่ยน ซึ่งเมื่อประชาชนใช้ในระยะหนึ่งจนเกิดความคุ้นเคยแล้วอาจทำให้เปลี่ยนพฤติกรรมไปอย่างถาวร คล้ายกับการระบาดของโรคซาร์สในปี 2545 ที่ทำให้คนจีนใช้ E-Commerce เพื่อหลีกเลี่ยงการติดเชื้อ ดังนั้น ความสำคัญของสถานที่ (Place) ตำแหน่งที่ตั้ง (Location) และตัวร้านค้า (Physical existence) จะลดลงอย่างมาก โดยกลุ่มธุรกิจที่ได้รับผลกระทบมากคือ ห้างสรรพสินค้า และช้อปปิ้งมอลล์
- เศรษฐกิจดิจิทัลเติบโตขึ้นสะท้อนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่สังคมออนไลน์ในวิกฤติ COVID-19 การอยู่บ้านมากขึ้นเพื่อป้องกันความเสี่ยงจากการติดเชื้อ สร้างโอกาสให้เศรษฐกิจดิจิทัลเติบโตขึ้น รายงาน Digital Economy Index (DEI) 2020 จัดทำโดยบริษัท Adobe เผยว่า การค้าออนไลน์ในสหรัฐฯ ในช่วงวิกฤติไวรัส (13 – 15 มี.ค. 2563) มียอดขายรายวันสูงขึ้น 25% โดยสินค้าอุปโภคบริโภคมียอดขายมากกว่าเดิมถึง 2 เท่า เมื่อเทียบกับสัปดาห์ก่อนหน้า (1 – 11 มี.ค. 2563) ส่วนการค้าออนไลน์ในสหราชอาณาจักรในช่วงวันที่ 8 – 20 มี.ค. 2563 ก็มียอดขายรายวันสูงขึ้น 33% เมื่อเทียบกับเดือนก่อน (1 ก.พ. – 7 มี.ค. 2563) การเติบโตยังช่วยต่อยอดใหม่ผู้เล่นในตลาดมากยิ่งขึ้น ทั้งผู้ประกอบการที่ทำธุรกิจแบบเดิมที่ต้องเร่งปรับเปลี่ยนเข้าสู่ตลาดดิจิทัลและผู้ประกอบการรายใหม่ที่จะเห็นโอกาสทางธุรกิจ

4. เทคโนโลยีและนวัตกรรมจะมีบทบาทในกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างแพร่หลาย

- เทคโนโลยีหุ่นยนต์และระบบอัตโนมัติ จะเข้ามามีบทบาทสนับสนุนการแพทย์ระหว่างช่วงไวรัสระบาดมากขึ้น โดยเข้ามาทำงานที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อและรักษาระยะห่างทางสังคม เช่น หุ่นยนต์ช่วยดูแลผู้ป่วย หุ่นยนต์จัดเตรียมและส่งสินค้าอุปโภค

บริโภค หุ่นยนต์พ่นยาฆ่าเชื้อ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกัน เทคโนโลยีที่สนับสนุนการเติบโตของสังคมและเศรษฐกิจดิจิทัลจะถูกพัฒนาก้าวหน้ามากขึ้น เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) เทคโนโลยีผสมผสานโลกจริงเข้ากับโลกเสมือน (Augmented Reality: AR) บล็อกเชน (Blockchain) ระบบความปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cybersecurity) โครงข่ายโทรคมนาคม อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง อุปกรณ์สื่อสารไร้สายที่รองรับการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตความเร็วสูงกว่ามาตรฐานปัจจุบัน เป็นต้น

- นอกจากนี้ ไวรัสทำให้ภาคธุรกิจได้ทบทวนแผนการดำเนินงาน คัดสรรแรงงานกลุ่มจำเป็นและขาดไม่ได้ และตัดแรงงานกลุ่มที่ไม่จำเป็น เพื่อลดความสูญเสียเปล่าในการดำเนินงาน (Lean) สร้างความคล่องตัวให้ธุรกิจและประคองการฟื้นตัวเมื่อ COVID-19 คลี่คลาย นอกจากนี้ ภาคธุรกิจมีแนวโน้มใช้เครื่องจักรเข้ามาทดแทนแรงงานคนมากขึ้น ลดความเสี่ยงจากการติดเชื้อระหว่างพนักงานและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าหรือบริการของธุรกิจ

ผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทย

- สถานการณ์แพร่ระบาดของไวรัส COVID-19 ที่กระจายตัวไปในประเทศต่างๆ ทั่วโลก ส่งผลให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจโลกต้องชะลอหรือหยุดชะงัก และกระทบต่อเนื่องถึงภาพรวมเศรษฐกิจไทยในไตรมาสแรกของปี 2563 ปรับตัวลดลงร้อยละ 1.8 (%YOY) เทียบกับการขยายตัวร้อยละ 1.2 ในไตรมาสก่อนหน้า ขณะที่หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน จึงปรับลดประมาณการเศรษฐกิจไทยลงจากการคาดการณ์เดิม (ตารางที่ 2) โดยวิกฤติไวรัสได้ส่งผลกระทบผ่าน 4 ช่องทางหลักคือ 1) การผลิต 2) การส่งออก 3) การท่องเที่ยว 4) การบริโภคภายในประเทศ

ตารางที่ 2 การประมาณการเศรษฐกิจไทยจากผลการแพร่ระบาด COVID-19 (*(...) หมายถึง ประมาณการเดิม)

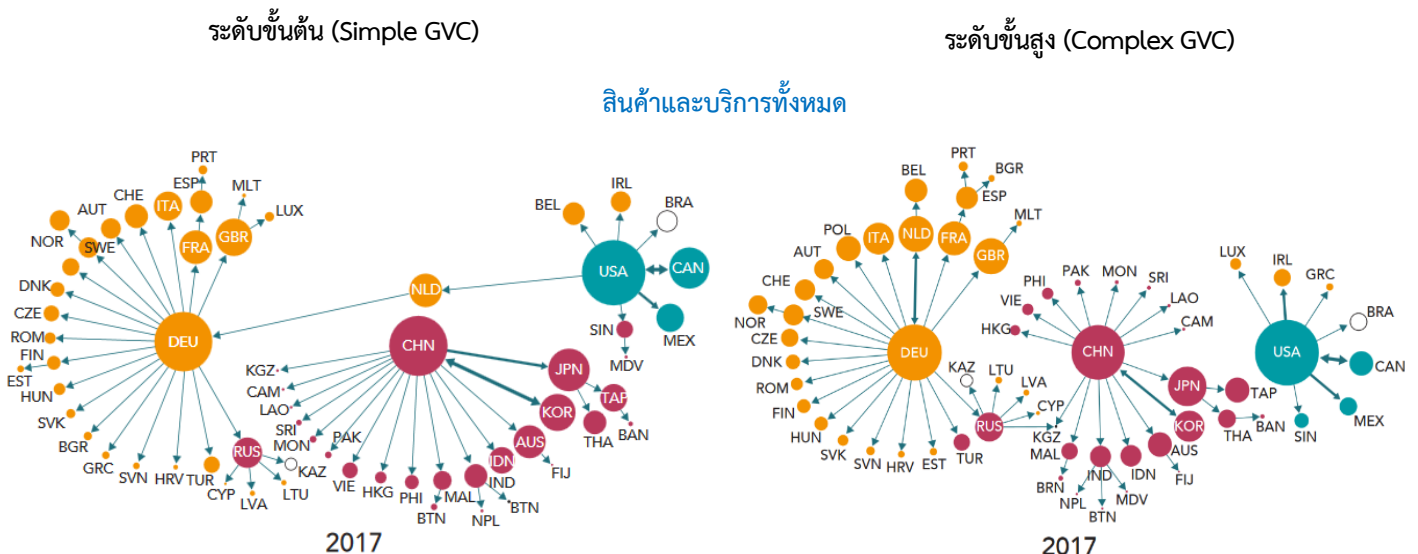
รายการ	หน่วย	สศช.	ธปท.	World Bank	IMF	SCBEIC	KRUNGSRI
		ณ 18 พ.ค. 63 (17 ก.พ. 63)*	ณ มี.ค. 63 (ธ.ค. 62)*	ณ เม.ย. 63	ณ เม.ย. 63	ณ 2 เม.ย. 63 Base Case	ณ 18 พ.ค. 63
GDP	%YOY	(-6.0) – (-5.0) (1.5 – 2.5)	-5.3 (2.8)	-3.0	-6.7	-5.6 (-0.3)	-5.0 (-0.8)
จำนวนนักท่องเที่ยว	ล้านคน	- (37.0)	15.0	-	-	13.1 (27.7)	-
การส่งออก	%YOY	-8.0 (1.4)	-8.8 (ขยายตัวเล็กน้อย)	-5.5	-	-12.9 (-5.8)	-10.0 (-6.0)
การนำเข้า	%YOY	-13.2 (-)	-	-3.0	-	-15.3 (-9.1)	-16.0 (-9.0)
การบริโภคภาคเอกชน	%YOY	-1.7 (3.5)	หดตัว (ขยายตัวระยะสั้น)	-1.8	-	-2.3 (1.3)	-1.1 (0.9)
การลงทุนภาคเอกชน	%YOY	-4.2 (3.2)	หดตัว (ขยายตัวต่ำ)	-	-	-9.7 (-1.3)	-5.5 (-1.5)
การบริโภคภาครัฐ	%YOY	3.6 (2.6)	ขยายตัว (ขยายตัวต่ำ)	1.7	-	2.5 (2.2)	2.3 (2.0)
การลงทุนภาครัฐ	%YOY	5.6 (4.8)	ขยายตัว (ขยายตัวต่ำ)	-	-	4.5 (4.3)	2.0 (0.8)
อัตราเงินเฟ้อทั่วไป	%YOY	(-1.5) – (-0.5) (0.4 – 1.4)	-1.0 (0.8)	1.0	-1.1	-0.9 (-0.2)	-0.8 (-0.3)
ราคาน้ำมันดิบ	USD/Brl.	33.0 – 43.0 (57.0 – 67.0)	-	-	-	36.4 (43.1)	44.0 (47.0)
อัตราแลกเปลี่ยน	Bht/USD	31.8 – 32.8 (30.7 – 31.7)	-	-	-	- (30.5 – 31.5)	32.00 (30.88)
บัญชีเดินสะพัด	% ของ GDP	4.9 (5.3)	-	2.3	5.2	2.6 (4.5)	-

ที่มา: สศช., ธปท., World Bank, IMF, SCBEIC, Krungsri Research (2563)

1. การผลิต

- ภาคการผลิตของไทยได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของไวรัส COVID-19 ผ่านการพึ่งพาวัตถุดิบ/ปัจจัยชั้นกลาง และการเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานกับต่างประเทศ โดยเฉพาะกับประเทศศูนย์กลางเศรษฐกิจโลกอย่าง จีน ญี่ปุ่น และ สหรัฐฯ โดยสาขาที่พึ่งพา/เชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานระหว่างประเทศสูงมีแนวโน้มที่จะได้รับผลกระทบมากกว่า ทั้งนี้ ในไตรมาสแรกปี 2563 การผลิตสินค้าอุตสาหกรรมของไทย ลดลง 2.7% สอดคล้องกับดัชนีผลผลิตอุตสาหกรรม (MPI) ที่ลดลง 6.6% โดยเฉพาะสินค้าสำคัญ เช่น ยานยนต์ (MPI ลดลง 18.8%) จักรยานยนต์ (MPI ลดลง 13.7%) ยางนอกและยางใน (MPI ลดลง 7.7%) เป็นต้น
 - จากข้อมูลของการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (UNCTAD) พบว่า กลุ่มสินค้าที่ไทยพึ่งพาวัตถุดิบจากจีนสูง ได้แก่ ยางและพลาสติก เครื่องจักรกลและอุปกรณ์ เคมีภัณฑ์ อุปกรณ์สื่อสาร ยานยนต์ และเครื่องใช้ไฟฟ้า ในทำนองเดียวกัน องค์การการค้าโลก (WTO) ประเมินว่า ห่วงโซ่อุปทานการผลิตเครื่องจักรกลอิเล็กทรอนิกส์ สิ่งทอเหล็กและผลิตภัณฑ์จากเหล็ก และอุปกรณ์สื่อสารของไทยมีความเกี่ยวเนื่องสูงกับ จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และสหรัฐฯ
- ผลกระทบต่อการผลิตของอุตสาหกรรมในประเทศจากปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบ สามารถจำแนกเป็น 2 ส่วน คือ การผลิตสินค้าเพื่ออุปโภคบริโภคในประเทศ และการผลิตเพื่อการส่งออก ดังนี้
 - การผลิตเพื่อการอุปโภคบริโภคภายในประเทศ (ห่วงโซ่มูลค่าโลกขั้นต้น – Simple GVC) การผลิตสินค้า/บริการของไทยเพื่ออุปโภคบริโภคภายในประเทศ ทั้งในภาพรวม และในสาขาส่งทอ อุปกรณ์สื่อสาร บริการ มีโอกาสได้รับผลกระทบมาก หากจีน ญี่ปุ่น และสหรัฐฯ ไม่สามารถผลิตหรือชะลอการขนส่งสินค้า/บริการชั้นกลาง โดยจากผลการวิเคราะห์ห่วงโซ่มูลค่าโลกปี 2560 ทั้งการผลิตสินค้าบริการในภาพรวม และบางสาขา (สิ่งทอ อุปกรณ์สื่อสาร (ICT) และภาคบริการ) ของ WTO พบว่าจีนเป็นผู้ผลิตรายใหญ่ (Supply Hub) ผู้ป้อนสินค้า/บริการชั้นกลางไปยังประเทศต่างๆ ในเอเชีย เพื่อผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคภายในประเทศตน สำหรับไทยนั้น ในภาพรวมเชื่อมโยงกับห่วงโซ่อุปทานจีนผ่านญี่ปุ่นเป็นหลัก และในส่วนรายสาขา ไทยพึ่งพาบริการชั้นกลางจากจีนผ่านญี่ปุ่น ขณะที่พึ่งพาวัตถุดิบชั้นกลางเพื่อการผลิตสิ่งทอจากจีน สำหรับสาขา ICT ไทยพึ่งพาสินค้า/บริการชั้นกลางจากสหรัฐฯ (กราฟที่ 12)
 - การผลิตเพื่อการส่งออก (ห่วงโซ่มูลค่าโลกระดับขั้นสูง - Complex GVCs) การผลิตสินค้า/บริการเพื่อการส่งออกของไทย ทั้งในกลุ่มสิ่งทอ กลุ่มอุปกรณ์สื่อสาร บริการ และในภาพรวม มีโอกาสได้รับผลกระทบมาก หากจีน และญี่ปุ่น ไม่สามารถผลิตหรือชะลอการขนส่งสินค้าชั้นกลาง โดยจากการวิเคราะห์ ของ WTO พบว่าจีนยังคงเป็นผู้ผลิตสินค้า/บริการชั้นกลางให้กับภาคการผลิตเพื่อส่งออกของประเทศต่างๆ ในเอเชีย โดยในภาพรวม ไทยพึ่งพาสินค้า/บริการชั้นกลางจากจีนผ่านญี่ปุ่น ส่วนการวิเคราะห์รายสาขา พบว่า ในภาคบริการ และ ICT ไทยพึ่งพาสินค้า/บริการชั้นกลางจากจีนทางอ้อมผ่านญี่ปุ่น แต่การผลิตในอุตสาหกรรมสิ่งทอไทยพึ่งพาสินค้าจากจีนโดยตรง (กราฟที่ 12)

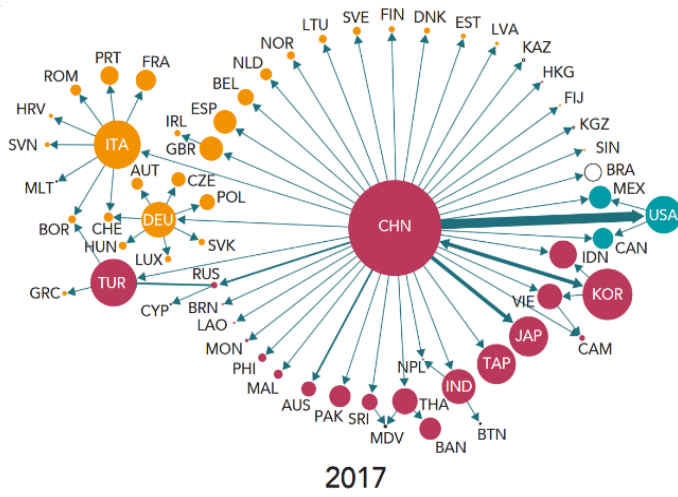
กราฟที่ 12 ห่วงโซ่มูลค่าโลกในปี 2560 (ด้านอุปทาน) รายอุตสาหกรรม

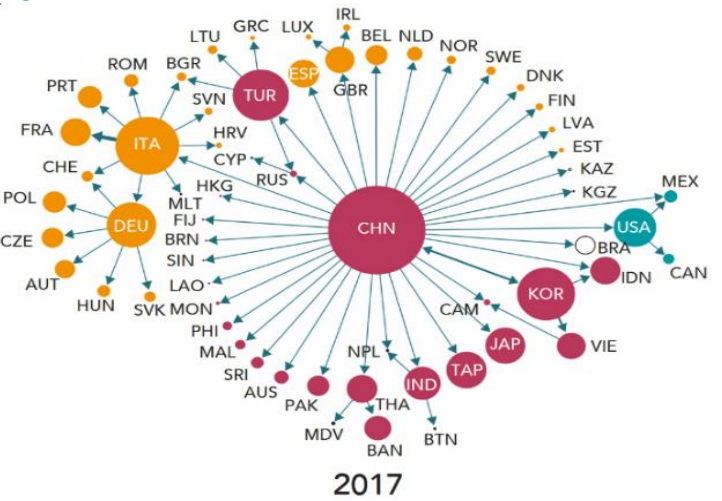
กราฟที่ 12 (ต่อ) ห่วงโซ่คุณค่าโลกในปี 2560 (ด้านอุปทาน) รายอุตสาหกรรม

ระดับขั้นต้น (Simple GVC)

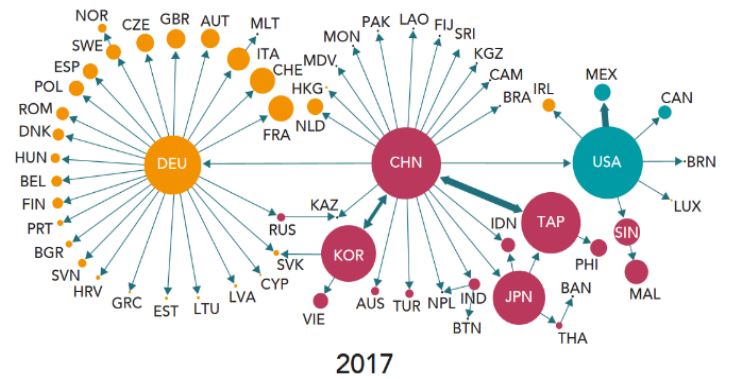
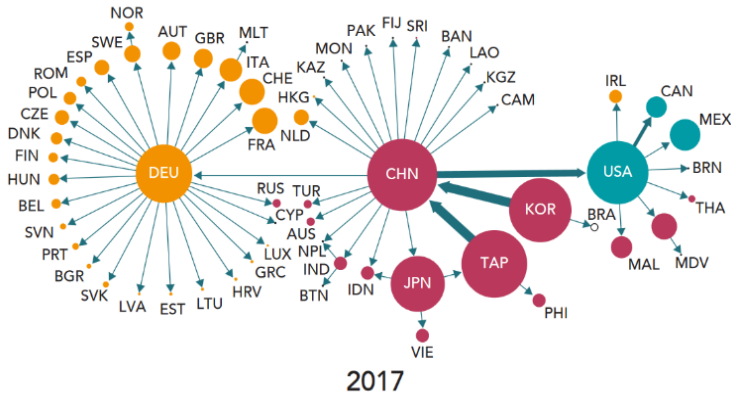
สาขาส่งต่อ

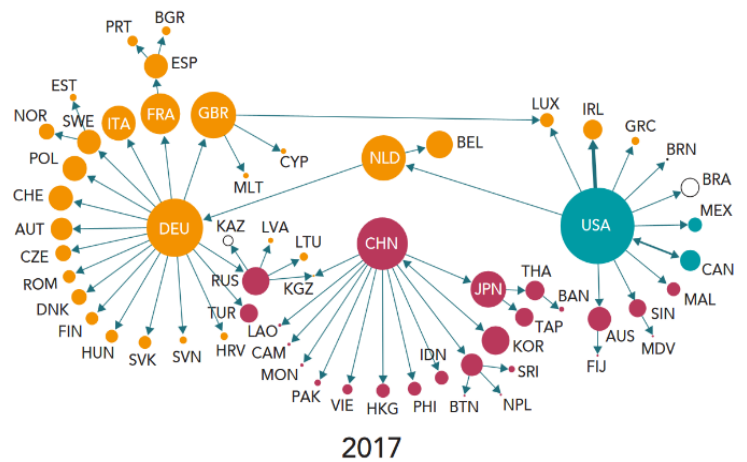
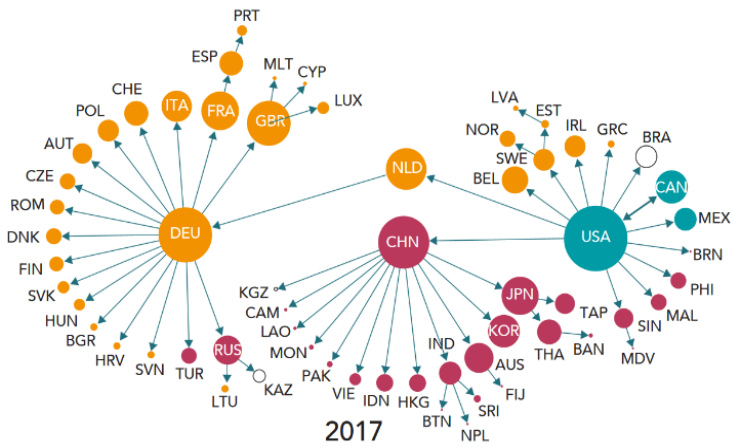
ระดับขั้นสูง (Complex GVC)

สาขา ICT

ภาคบริการ

■ ภาคการผลิตไทยอาจเปลี่ยนไปภายหลัง COVID-19

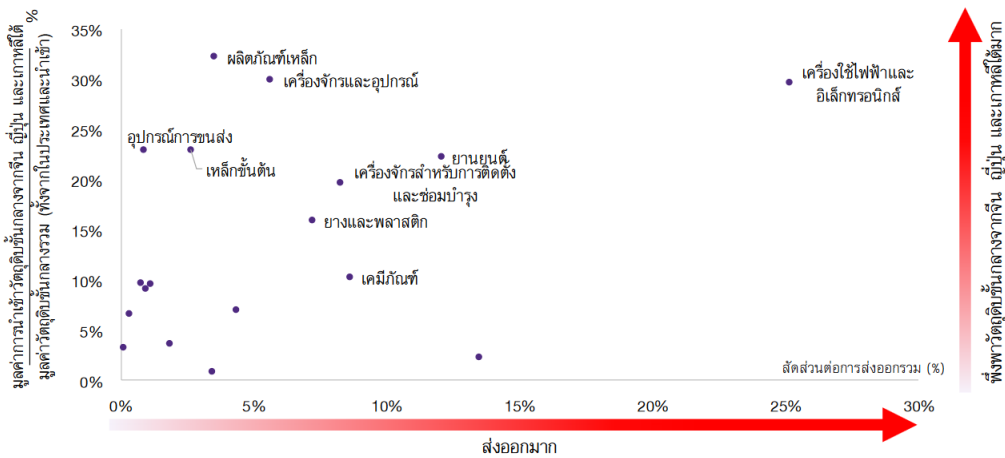
- แนวความคิดย้ายฐานการผลิตออกจากจีนไปยังประเทศอื่นๆ และการตัดสายการผลิตให้สั้นลง โดยย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศใกล้เคียงเจ้าของทุน อาจส่งผลกระทบต่อประเทศไทยใน 2 ด้าน ด้านหนึ่งคือ นักลงทุนอาจมองประเทศไทยเป็นทางเลือกในการตั้งโรงงานผลิต โดยในช่วงไตรมาสแรกของปี 2563 นักลงทุนต่างชาติขอรับการส่งเสริมโครงการมูลค่าเงินลงทุนรวม 27,425 ล้านบาท โดยญี่ปุ่นมีมูลค่าเงินลงทุนสูงสุด เนื่องจากขณะนี้ญี่ปุ่นมีนโยบายสนับสนุนให้นักลงทุนย้ายฐานการผลิตออกจากจีน ไปยังประเทศอื่นๆ ซึ่งนักลงทุนญี่ปุ่นคุ้นเคยกับประเทศไทยเป็นอย่างดี แต่อีกด้านหนึ่ง กิจการต่างๆ ที่เคยใช้ไทยเป็นฐานการผลิตอาจลดหรือย้ายการผลิตออกไปได้เช่นกัน สิ่งสำคัญที่จะดึงดูดการลงทุนระยะยาวได้ คือ การสร้างความเชื่อมั่นในการควบคุมการระบาด การดูแลสาธารณสุขที่มีมาตรฐาน พร้อมกับ การผ่อนปรนการผลิตและการขนส่งสินค้าให้ดำเนินการได้ตามปกติมากที่สุด
- รูปแบบการผลิตจะปรับตัวโดยเน้นสุขภาพและความปลอดภัยของพนักงาน การจัดระบบโรงงานจะเพิ่มการป้องกันการระบาดของโรคนี้และโรคระบาดอื่นๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยลดการแออัดของคนงานในสายการผลิต ปรับเวลาเข้างาน เวลาพักและเวลาเลิกงาน หรืออาจนำหุ่นยนต์และระบบอัตโนมัติเข้ามาทำงานแทน ในส่วนของอุตสาหกรรมที่พึ่งพาการนำเข้าวัตถุดิบจากต่างประเทศ จะวางแผนพัฒนาระบบติดตามสถานะวัตถุดิบในห่วงโซ่การผลิต สื่อสารกับผู้ผลิตวัตถุดิบเพื่อรับทราบข้อมูลและแก้ไขปัญหาได้ทันที่ จัดเตรียมหาแหล่งวัตถุดิบอื่นๆ เป็นทางเลือกเพิ่มเติมเพื่อลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาการนำเข้าวัตถุดิบจากประเทศใดประเทศหนึ่ง
- อุตสาหกรรมการผลิตสินค้าจำเป็น เช่น อาหาร เครื่องดื่ม ยา และอุปกรณ์การแพทย์ จะมุ่งเน้นการสร้างความมั่นคงทางอาหารและสุขภาพโดยใช้ทรัพยากรในประเทศที่สามารถผลิตได้เองมากขึ้น และนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการกระบวนการผลิต เพื่อความปลอดภัยปลอดภัย เชื่อ สร้างมูลค่าเพิ่ม และสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานและปริมาณการบริโภคของประชากรในประเทศและโลกได้อย่างเพียงพอ

2. การส่งออก

- การส่งออกสินค้า ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนประมาณครึ่งหนึ่งของ GDP ไทย ได้รับผลกระทบจากโลกและเศรษฐกิจหลายประเทศคู่ค้าสำคัญ เช่น จีน ญี่ปุ่น สหภาพยุโรป ที่ชะลอตัว เนื่องจากมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดที่เข้มงวด เช่น การจำกัดพื้นที่ การลดการเคลื่อนย้ายคนและสินค้า การเพิ่มกระบวนการตรวจและฆ่าเชื้อในประเทศคู่ค้า ที่ส่งผลให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจบางส่วนหยุดชะงัก รวมทั้งส่งผลให้การขนส่งและโลจิสติกส์ล่าช้า ประกอบกับราคาน้ำมันที่ลดลงตามอุปสงค์น้ำมันดิบในช่วงการแพร่ระบาดของ COVID-19 ซึ่งเป็นปัจจัยกดดันมูลค่าส่งออกสินค้าที่เกี่ยวข้องกับราคาน้ำมันลดลง ได้แก่ เม็ดพลาสติก เคมีภัณฑ์ และน้ำมันสำเร็จรูป (มีสัดส่วนเกือบ 10% ของการส่งออกไทย)
- นอกจากนี้ การหยุดชะงักหรือขาดช่วงของห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain Disruption) ในหลายประเทศ ทำให้การส่งออกไทยซึ่งพึ่งพาวัตถุดิบและสินค้าชั้นกลางจากประเทศอื่นๆ (Backward Linkage in GVCs) ได้รับผลกระทบ เนื่องจากขาดแคลนวัตถุดิบจากต่างประเทศ โดยสาขาการส่งออกของไทยที่ใช้วัตถุดิบจากต่างประเทศสูง ได้แก่ คอมพิวเตอร์ อิเล็กทรอนิกส์ เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องจักรเครื่องมือ การผลิตรถยนต์และชิ้นส่วน และเคมีภัณฑ์ และมีแหล่งนำเข้าสินค้าวัตถุดิบและกึ่งสำเร็จรูปที่สำคัญของไทย 3 อันดับแรก ได้แก่ จีน (18%) ญี่ปุ่น (15%) และไต้หวัน (7%)
 - ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจ ธนาคารไทยพาณิชย์ (SCBEIC) วิเคราะห์ว่า กลุ่มสินค้าส่งออกของไทยที่พึ่งพาวัตถุดิบจากกลุ่มประเทศจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ในสัดส่วนสูง ได้แก่ เครื่องจักรและอุปกรณ์ เหล็กและผลิตภัณฑ์จากเหล็ก เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ ยานยนต์ เคมีภัณฑ์ และผลิตภัณฑ์ยางและพลาสติก (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 สินค้าส่งออกไทยที่พึ่งพาวัตถุดิบชั้นกลางประเทศจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้

สัดส่วนการนำเข้าสินค้าวัตถุดิบชั้นกลางจากจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ต่อมูลค่าการใช้วัตถุดิบรวมในการผลิต

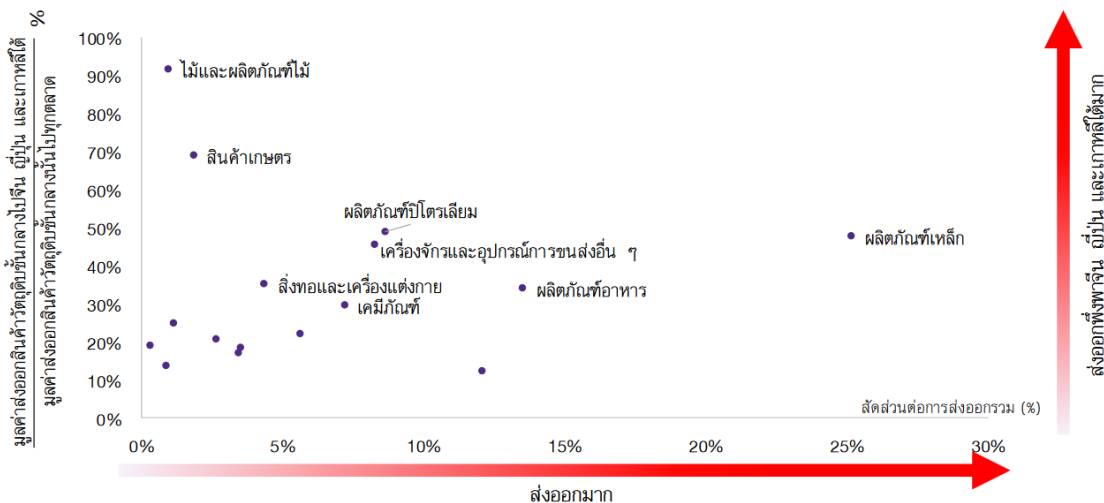

ที่มา: SCBEIC (2563)

- นอกจากนี้ สินค้าไทยที่เป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่อุปทานการส่งออกสินค้าของต่างประเทศ (Forward Linkage in GVCs) ก็มีแนวโน้มได้รับผลกระทบจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจคู่ค้าที่ชะงักงันในประเทศคู่ค้าด้วย โดยอุตสาหกรรมที่ไทยมีส่วนร่วมในห่วงโซ่การส่งออกของต่างประเทศสูง อาทิ คอมพิวเตอร์ อิเล็กทรอนิกส์ เคมีภัณฑ์ ยานยนต์และส่วนประกอบ และเครื่องนุ่งห่ม โดย ประเทศสำคัญที่ไทยอยู่ในห่วงโซ่การผลิตและส่งออก ได้แก่ จีน (3.3% ของการส่งออกไทย) อาเซียน (3.1%) ญี่ปุ่น (0.7%) และเกาหลีใต้ (0.7%) (ที่มา: OCED TVA Database)
- ศูนย์วิจัย SCBEIC วิเคราะห์ว่า หากการผลิตและขนส่งชะงักหรือหยุดชะงักในจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ กลุ่มสินค้าส่งออกไทยที่มีแนวโน้มได้รับผลกระทบมาก ได้แก่ ไม้และผลิตภัณฑ์ สินค้าเกษตร ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม เครื่องจักรผลิตภัณฑ์เหล็ก ผลิตภัณฑ์อาหาร สิ่งทอ และเคมีภัณฑ์ สะท้อนจากการมีส่วนร่วมในห่วงโซ่อุปทานและการพึ่งพาด้านจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ในสัดส่วนค่อนข้างสูง (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 สินค้าส่งออกประเภทวัตถุดิบชั้นกลางของไทยที่พึ่งพาด้านจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้

สัดส่วนการพึ่งพาด้านจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ของสินค้าวัตถุดิบส่งออกของไทย

ที่มา: SCBEIC (2563)

- ภาพรวม 4 เดือนแรกของปี 2563 การส่งออกขยายตัวที่ 1.19% เมื่อหักสินค้าเกี่ยวเนื่องกับน้ำมัน ทองคำ และอาวุธ การส่งออกหดตัวร้อยละ 0.96 โดยการส่งออกทองคำขยายตัวสูง ในระยะที่ผ่านมา เนื่องจากความกังวลต่อสถานการณ์โรคโควิด-19 และเศรษฐกิจโลกที่ชะลอตัว จึงหันมาถือสินทรัพย์ปลอดภัยมากขึ้น ประกอบกับการส่งออกน้ำมันและสินค้าเกี่ยวเนื่องน้ำมันได้รับผลกระทบจากราคาที่ทรงตัวในระดับต่ำ ทำให้มูลค่าการส่งออกชะลอตัว อย่างไรก็ตาม การผ่อนคลายมาตรการล็อกดาวน์ของประเทศต่างๆ อาทิ จีน ญี่ปุ่น เยอรมนี อิตาลี และนิวซีแลนด์ ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจ การผลิต และกำลังซื้อของประเทศคู่ค้าเหล่านี้กลับมาขยายตัว เป็นผลดีต่อการส่งออกของไทย
 - การส่งออกสินค้ากลุ่ม Real Sector หลายรายการยังขยายตัวได้ดี โดยเฉพาะสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร ขยายตัว จากแนวโน้มความต้องการความมั่นคงทางอาหารสูงขึ้นในช่วงการแพร่ระบาด อาทิ ชาร์ดินกระป๋อง (17.1%) ทุ่นกระป๋อง (2.7%) ผลไม้กระป๋องและแปรรูป (11.2%) นมและผลิตภัณฑ์นม (9.7%) ไก่สดแช่แข็งและแปรรูป (7.8%) สิ่งปรุงรสอาหาร (13.7%) และอาหารสัตว์เลี้ยง (15.9%) โดยคาดว่าสินค้ากลุ่มอาหารจะเติบโตอย่างต่อเนื่อง 1 – 2 ปี ซึ่งนับเป็นโอกาสในการขยายตลาดสินค้าเกษตรของไทย และสินค้าอุตสาหกรรมที่ขยายตัว คือ สินค้าอิเล็กทรอนิกส์ (4.5%) โดยเฉพาะเครื่องคอมพิวเตอร์และส่วนประกอบ (6.2%) ซึ่งเป็นสินค้าที่เคยได้รับผลกระทบสูงจากสงครามการค้าระหว่างสหรัฐฯ และจีน สะท้อนว่าผลกระทบจากปัจจัยดังกล่าวเริ่มเบาบางลงและผู้ประกอบการเริ่มปรับตัวได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ภาพรวมการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมยังได้รับผลกระทบจากมาตรการการปิดเมืองเพื่อระงับการแพร่ระบาดของโควิด-19 ค่อนข้างสูง
 - ในมิติรายตลาด การส่งออกเติบโตกระจายตัวในหลายตลาดมากขึ้นและมีแนวโน้มเติบโตต่อเนื่องตั้งแต่ต้นปี 2563 เช่น สหรัฐฯ ฮองกง สิงคโปร์ ฮ่องกง และไต้หวัน และล่าสุดเดือนเม.ย. 2563 การส่งออกไปจีนและญี่ปุ่น กลับมาขยายตัวในรอบ 3 และ 6 เดือน ที่ 9.0% และ 9.8% ตามลำดับ สอดคล้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดที่เริ่มคลี่คลายและการปลดล็อกมาตรการล็อกดาวน์ของทั้งสองประเทศ
- การส่งออกของไทยอาจเปลี่ยนไปภายหลัง COVID-19
 - การระบาดทำให้หลายประเทศเริ่มตระหนักถึงความมั่นคงทางอาหาร ดังเห็นได้จากมาตรการชะลอการส่งออกสินค้าเกษตรบางประเภทเพื่อสำรองสำหรับการบริโภคภายในประเทศ ในขณะที่บางประเทศยอมผ่อนคลายกฎเกณฑ์นำเข้าสินค้าอาหาร เพื่อป้องกันปัญหาอาหารขาดแคลน จึงอาจเป็นปัจจัยผลักดันการส่งออกสินค้าไทยมากขึ้น
 - การส่งออกของไทยอาจจะต้องเผชิญกับความเข้มงวดด้านมาตรฐานความปลอดภัยที่เพิ่มขึ้นในหลายประเทศ ทำให้ผู้ประกอบการไทยต้องให้ความสำคัญกับการผลิตและบรรจุภัณฑ์มากขึ้นเพื่อสร้างความเชื่อมั่นว่าสินค้าปลอดภัย
 - แนวความคิดการพึ่งพาห่วงโซ่อุปทานในภูมิภาคหรือในประเทศตนเองเพิ่มขึ้น (Local production) และกระจายความเสี่ยงด้านการผลิตโดยไม่พึ่งพาประเทศจีน หรือประเทศใดประเทศหนึ่งมากเกินไป อาจส่งผลให้ตลาดการส่งออกสินค้าวัตถุดิบของไทยในอนาคตจะกระจายตัวไปยังฐานการผลิตใหม่ในประเทศต่างๆ ของภูมิภาคมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน หากประเทศคู่ค้าของไทยมีเทคโนโลยี/ระบบอัตโนมัติที่ช่วยให้ต้นทุนการผลิตต่ำลง และสามารถผลิตสินค้าด้วยตนเองมากขึ้น อาจส่งผลให้ความต้องการสินค้าไทยในตลาดต่างประเทศลดลงด้วย

3. การท่องเที่ยว

■ การท่องเที่ยว คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 11 ของ GDP ไทย (ปี 2562) การแพร่ระบาดของไวรัส COVID-19 ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติในไตรมาสแรกของปี 2563 ลดลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อน 38% โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ออสเตรเลีย (-60%) เกาหลีใต้ (-51%) ฮังการี (-42%) ไต้หวัน (-40%) สิงคโปร์ (-45%) เอเชียใต้ ออสเตรเลีย (-53%) อินเดีย (-42%) ปากีสถาน (-41%) และตะวันออกกลาง ออสเตรเลีย อาหารอเมริกา (-70%) อิสราเอล (-41%) คูเวต (-42%) ทำให้ไทยสูญเสียรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ 40% เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปีก่อน (ตารางที่ 3)

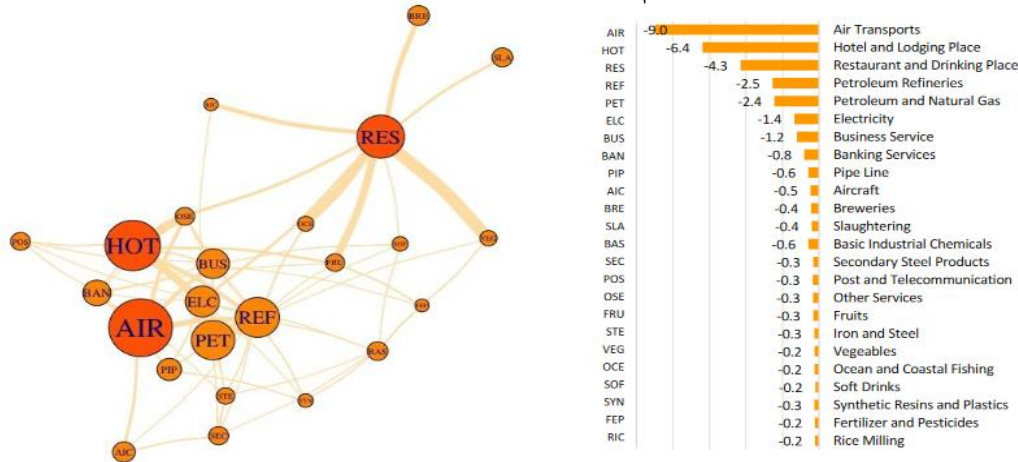
■ อุปสงค์การท่องเที่ยวที่ลดลงอย่างกระทันหันส่งผลกระทบต่อธุรกิจเกี่ยวเนื่องอื่นๆ ตลอดห่วงโซ่อุปทานด้วย ซึ่งศูนย์วิจัยกรุงศรี ธนาคารกรุงศรีอยุธยา (Krungsri Research) วิเคราะห์ว่า การท่องเที่ยวที่หยุดลงกะทันหันจะส่งผลกระทบต่อธุรกิจ การขนส่งทางอากาศ โรงแรม ร้านอาหาร โรงกลั่นน้ำมัน การผลิตไฟฟ้า และบริการธุรกิจ เป็นต้น (กราฟที่ 14)

ตารางที่ 3 จำนวนและรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ในไตรมาสแรกของปี 2562 และ 2563

จำนวน (ล้านคน)			รายได้ (ล้านบาท)		
Q1/2562	Q1/2563	%YOY	Q1/2562	Q1/2563	%YOY
10.79	6.69	-38.01	556,946	32,013	-40.39

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2563)

กราฟที่ 14 ผลกระทบของไวรัสต่อห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว

Source: NESDC, calculation by Krungsri Research
Note: Size of bubble indicates the impacts of supply disruption
Thickness of the connected line indicates the linkage between two connected sectors

ที่มา: Krungsri Research (2563)

■ การท่องเที่ยวไทยอาจเปลี่ยนไปภายหลัง COVID-19

- รูปแบบการใช้ชีวิตที่ระมัดระวังการติดเชื้อ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับสาธารณสุขมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ การฟื้นตัวของการท่องเที่ยวจึงต้องอาศัยการสร้างเชื่อมั่นด้านการป้องกันและควบคุมสถานการณ์ระบาดมาตรฐานสุขอนามัย ตลอดจนการจัดการรักษาระยะห่างทางสังคมที่มีมาตรฐาน ของสถานที่ท่องเที่ยว ระบบขนส่ง โรงแรมที่พักต่างๆ เป็นสำคัญ
- พฤติกรรมนักท่องเที่ยวอาจเปลี่ยนแปลงเป็นการท่องเที่ยวระยะใกล้มากขึ้น เพื่อลดความเสี่ยงจากการติดเชื้อจากการเดินทางระหว่างประเทศที่ใช้เวลานาน ทำให้การท่องเที่ยวในประเทศ และนักท่องเที่ยวจากประเทศใกล้เคียง และในภูมิภาค มีโอกาสฟื้นตัวก่อน
- รูปแบบธุรกิจท่องเที่ยวอาจเปลี่ยนไป การท่องเที่ยวบางส่วนอาจยังมีโอกาสฟื้นตัวได้ เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ธรรมชาติการท่องเที่ยวเชิงคุณค่าที่สร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น (การพัฒนาพื้นที่ การอนุรักษ์วัฒนธรรม รับผิดชอบต่อสังคม) แต่ข้อจำกัดของการรักษาระยะห่างทางสังคมและมาตรการด้านสาธารณสุข ทำให้การแข่งขันในอุตสาหกรรม

การท่องเที่ยวอาจไม่สามารถทำให้ต้นทุนลดลงจากการประหยัดต่อขนาดได้เหมือนอย่างที่เคยเป็น ธุรกิจท่องเที่ยวอาจจำเป็นต้องปรับวิธีการรายได้ใหม่ที่สร้างมูลค่าเพิ่มได้สูง ในขณะที่เดียวกันต้องคุมค่าและสะดวกจากมุมมองของนักท่องเที่ยวด้วย เช่น การนำเสนอบริการที่ปรับเปลี่ยนได้ (customizable) การท่องเที่ยวกลุ่มเล็ก เป็นต้น นอกจากนี้ ธุรกิจท่องเที่ยวที่เคยได้ประโยชน์จาก “เศรษฐกิจแบ่งปัน” เช่น โฮมสเตย์ หรือ Airbnb จะได้รับความนิยมนลดลงจนกว่าจะมียา/วัคซีนต้านไวรัสที่ได้ผล หรือมีมาตรฐานความปลอดภัยเพียงพอ

- ระบบการติดต่อและการชำระเงินแบบดิจิทัลจะได้รับความนิยมมากขึ้น เพื่อลดโอกาสติดเชื้อจากการพบปะทางกายภาพ กอปรกับผลกระทบที่ธุรกิจท่องเที่ยวได้รับในช่วงเกิดการระบาดรุนแรงเมื่อต้นปีที่ผ่านมา ส่งผลให้ธุรกิจจำเป็นต้องลดกระบวนการทำงานให้สั้นลง ใช้เทคโนโลยีทำงานแทน และลดตำแหน่งงานที่ไม่จำเป็นออกไป (เช่น ระบบที่ให้นักท่องเที่ยวเช็คอินด้วยตนเองโดยไม่ต้องใช้พนักงาน) ส่งผลให้บุคลากรในธุรกิจท่องเที่ยวต้องเพิ่มพูนทักษะ (Reskill/Upskill) และสามารถทำงานได้หลายตำแหน่ง

4. การบริโภค

- การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่จำกัดการเคลื่อนย้ายของประชาชนชั่วคราว ปิดสถานประกอบการที่ก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนหมู่มาก เป็นต้น ทำให้การบริโภคสินค้าและบริการบางประเภทเพิ่มสูงขึ้น เช่น อาหาร (เพื่อเตรียมใช้ชีวิตในที่อยู่อาศัย) สินค้าเกี่ยวกับการทำความสะอาด ยา สินค้าดูแลสุขภาพ การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ในระบบออนไลน์ แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งผลให้การบริโภคสินค้าและบริการหลายประเภทชะลอตัวลง เช่น สินค้าและบริการหมวดโรงแรมและร้านอาหาร การคมนาคมขนส่ง และกิจกรรมสันทนาการ และสินค้าอื่นๆ เช่น เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เครื่องแต่งกาย เฟอร์นิเจอร์ เป็นต้น ทั้งนี้ ในไตรมาสแรกของปี 2563 การบริโภคภาคเอกชนของไทยขยายตัวในอัตราที่ชะลอลง เหลือ 3.0% โดยการใช้จ่ายหมวดสินค้าคงทนลดลง -8.8% หมวดสินค้ากึ่งคงทนลดลง -4.4% ขณะที่การใช้จ่ายหมวดสินค้าไม่คงทนขยายตัว -2.8% เนื่องจากภาคครัวเรือนเตรียมการรองรับโรคไวรัสโควิด-19 ทำให้การใช้จ่ายสินค้าอาหารและเครื่องดื่มหลายประเภทขยายตัว เช่น ปลาหมึกกระป๋อง บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป น้ำดื่มบริสุทธิ์ และการใช้จ่ายหมวดบริการเพิ่มขึ้น +9.3% ตามปริมาณการใช้ไฟฟ้าภาคครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น
 - ศูนย์วิจัย SCBEIC วิเคราะห์ว่า ในช่วงที่ประชาชนมีความกลัวสูงสุด หรือการปิดเมืองหลายเมืองในช่วงเวลาที่ผ่านมา การบริโภคภาคเอกชนโดยรวมจะลดลงถึง 7.3% ของ GDP และถ้าเหตุดังกล่าวมีระยะเวลา 1 เดือน จะทำให้ GDP ต่อเดือนลดลง 7.3% ต่อเดือน หรือโดยเฉลี่ยแล้ว GDP ทั้งปีจะลดลง 0.6%
- นอกจากนี้ SCBEIC วิเคราะห์ว่า ภาคครัวเรือนและ SMEs มีกันชนทางการเงินน้อย ตัวเลขสำรวจครัวเรือนไทยล่าสุดปี 2562 พบว่า 34% ของครัวเรือน หรือกว่า 7.3 ล้านครัวเรือน มีทรัพย์สินทางการเงินไม่เกิน 1 เดือนของค่าใช้จ่าย ขณะที่ครัวเรือนที่ประกอบธุรกิจซึ่งส่วนใหญ่เป็นธุรกิจขนาดเล็ก (Small SMEs: SSMEs) มีถึง 42.5% หรือกว่า 1.1 ล้านครัวเรือน มีทรัพย์สินทางการเงินไม่เกิน 1 เดือนของค่าใช้จ่ายรวมเช่นกัน การหยุดอย่างฉับพลันของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จะส่งผลให้รายได้ของแรงงานและธุรกิจลดลงอย่างมาก ธุรกิจที่มีสภาพคล่องน้อย อาจต้องลดค่าใช้จ่ายด้วยการลดแรงงาน หรืออาจถึงขั้นปิดกิจการลง จะยิ่งทำให้ภาคครัวเรือนขาดสภาพคล่องมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการใช้จ่ายและการชำระหนี้ ซึ่งจะมีนัยต่อรายได้ของภาคธุรกิจเสถียรภาพระบบสถาบันการเงิน และการฟื้นตัวของเศรษฐกิจในระยะข้างหน้าด้วย สอดคล้องกับ ศูนย์วิจัยกรุงศรีฯ ที่ได้วิเคราะห์ว่า หากภาครัฐปิดเมืองเป็นเวลา 2 เดือน สาขาที่จะได้รับผลกระทบด้านสภาพคล่องสูง เช่น ธุรกิจร้านอาหาร โรงแรมที่พัก สายการบิน ยานยนต์และการซ่อมบำรุง การค้าส่ง สถาบันเงินและธุรกิจ SMEs มีแนวโน้มได้รับผลกระทบมากกว่าธุรกิจที่มีขนาดใหญ่กว่า นอกจากนั้น การว่างงานและสูญเสียรายได้จากการระบาดส่งผลให้ภาคครัวเรือนมีภาระหนี้สูงขึ้น เกษตรกร แรงงานนอกภาคเกษตร ลูกจ้าง อาชีพอิสระ ประสบปัญหารายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายมากขึ้น และอาจส่งผลให้ภาระหนี้ที่ไม่สามารถชำระได้ของครัวเรือน (unserviceable debts of household) เพิ่มขึ้น ซึ่งจะกระทบต่อกำลังซื้อ ลดการใช้จ่ายภาคเอกชน และอาจมีผลต่อการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ

■ การบริโภคไทยอาจเปลี่ยนไปภายหลัง COVID-19

- จำนวนผู้ติดเชื้อของไทยที่ลดลงต่อเนื่อง เป็นสัญญาณบวกให้ศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ โควิด-19 (ศบค.) พิจารณามาตรการผ่อนปรนระยะที่ 2 เมื่อวันที่ 17 พ.ค. 2563 ซึ่งมีผลให้สถานประกอบการหลายแห่งสามารถเปิดดำเนินการได้ ประกอบกับนโยบายลดค่าครองชีพ สินเชื่อช่วยเหลือภาคธุรกิจ และเงินช่วยเหลืออื่นๆ จะช่วยฟื้นรายได้และการบริโภคของแรงงานและครัวเรือนได้ อย่างไรก็ตาม **แนวโน้มพฤติกรรม** การมาตรการรักษาระยะห่างสังคมและการรักษาความสะอาด อาจส่งผลให้สินค้าหรือบริการที่มีความเสี่ยงต่อการแพร่เชื้อจากความแออัด/การสัมผัส/การรวมตัวของคนหมู่มาก เช่น ตลาด/แผงค้าขายสินค้าที่ไม่เว้นระยะห่าง การเล่น/ชมกีฬา สวนสนุก และโรงภาพยนตร์ **ไม่สามารถดำเนินการดำเนินการได้อย่างเต็มรูปแบบ** ดังนั้น จึงฟื้นตัวค่อยเป็นค่อยไปจนกว่าจะมียา/วัคซีนต้านไวรัสที่ได้ผล หรือมีมาตรฐานความสะอาดปลอดภัยเพียงพอ
- บริษัท The Nielsen Company (ประเทศไทย) เผยผลวิจัยตลาดว่า มาตรการกักตัวในช่วงที่ผ่านมาได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการรับซื้อและบริโภคผ่านสื่อออนไลน์มากขึ้น มีผู้บริโภคกลุ่มใหม่เพิ่มขึ้น เช่น ผู้สูงอายุ นอกจากนี้ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับคุณภาพของสินค้ามากขึ้น ความอ่อนไหวด้านราคาลดลง และบริโภคบริการทางเลือกที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตใหม่มากขึ้น เช่น แอปพลิเคชันออกกำลังกาย สั่งอาหาร สินค้าและบริการออนไลน์ เป็นต้น
- บริษัท Wunderman Thompson และ Dattel เผยผลวิจัยความต้องการของผู้บริโภคว่า **กลุ่มสินค้าที่ใช้เป็นประจำ และไม่ต้องใช้ความคิด/ข้อมูลในการตัดสินใจซื้อสูง (Low-Involvement)** เช่น อาหารและเครื่องดื่ม สินค้าสุขภาพ และความงาม และของใช้ภายในบ้าน **ยังคงมีการบริโภค** โดยนิยมซื้อทางออนไลน์มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ความกังวลด้านการแพร่ระบาด ประกอบกับรายได้ที่ไม่มั่นคงในช่วงที่ผ่านมาจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้บริโภคส่วนใหญ่คาดการณ์หรือวางแผนเปลี่ยนพฤติกรรม/ปริมาณการซื้อสินค้าต่างๆ ในอนาคต **สำหรับสินค้า/บริการที่ต้องใช้ความคิด/ข้อมูลในการตัดสินใจซื้อสูง (High-Involvement)** เช่น ยานยนต์ อสังหาริมทรัพย์ เครื่องใช้ไฟฟ้า สมาร์ทโฟนและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ การลงทุนและการประกัน และการท่องเที่ยว มีแนวโน้มฟื้นตัวภายใน 1 - 12 เดือน ในกลุ่มผู้บริโภคที่มีรายได้สูง (รายได้มากกว่า 40,000 บาท/เดือน) แต่ผู้มีรายได้น้อยมีแนวโน้มชะลอการบริโภคออกไป ส่วนร้านค้าปลีก-ส่ง และภาคบริการกลุ่มความงามและยา ร้านเพื่อความบันเทิงและผ่อนคลาย และร้านไลฟ์สไตล์และสุขภาพ มีแนวโน้มสุขภาพ อาจกลับมาเป็นปกติฟื้นตัวน้อยที่สุด เนื่องจากผู้บริโภคยังมีความกังวลเรื่องไวรัสจึงและทำให้ออกจากที่อยู่อาศัยน้อยลง

ก้าวต่อไปหลัง COVID-19: ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐ และเอกชน

1. ภาครัฐ

Crisis Management

- ใช้มาตรการการเงินและการคลังเพื่อบรรเทาผลกระทบทางเศรษฐกิจ เสริมสภาพคล่องธุรกิจ และชดเชยกำลังซื้อของประชาชนที่ได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะ SMEs และแรงงานในกลุ่มธุรกิจร้านอาหาร โรงแรมที่พัก สายการบิน ยานยนต์และการซ่อมบำรุง การค้าส่ง สถานบันเทิง
 - เพิ่มสภาพคล่องให้กับระบบเศรษฐกิจและลดผลกระทบจาก COVID-19
 - ช่วยธุรกิจเอกชนที่ประสบปัญหาให้สามารถระดมทุนได้ต่อเนื่อง
 - การให้เงินช่วยเหลือครัวเรือน ธุรกิจ SMEs และแรงงานที่ได้รับผลกระทบ
- เร่งผ่อนคลายมาตรการบางส่วนเพื่อให้ประชาชนสามารถกลับมาประกอบอาชีพโดยเร็วที่สุด ส่งเสริมให้ประชาชนรักษาระยะห่างทางสังคมจนคุ้นชินกับความปกติรูปแบบใหม่ (New Normal) จนกว่าไวรัสหรือยาจะได้รับการผลิตอย่างแพร่หลายและทั่วถึง

Restore the economy

- ใช้มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจเพิ่มเติมเพื่อเร่งการฟื้นตัวของเศรษฐกิจทั้งฝั่งอุปทาน (Supply) และอุปสงค์ (Demand) หลัง COVID-19
 - การสนับสนุนธุรกิจกลับมาเปิดใหม่ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ผู้ผลิตลงทุนพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ สร้างมูลค่าเพิ่มทางการตลาด (อาทิ การพัฒนาและออกแบบบรรจุภัณฑ์ตามแนวโน้มความต้องการของตลาด) และการค้าขายสินค้าในอีคอมเมิร์ซ (e-commerce)
 - การสนับสนุนการค้าระหว่างประเทศ อาทิ ขยายระยะเวลาการยกเว้นภาษีนำเข้าสินค้าที่จำเป็นต่อการผลิตเพื่อลดต้นทุนภาคธุรกิจ อำนวยความสะดวกทางการค้า (เช่น การผ่อนปรนกฎเกณฑ์การส่งออกและนำเข้าให้คล่องตัว การลดขั้นตอนและระยะเวลาการติดต่อกับราชการ และลดการเดินทางมาติดต่อกับราชการของประชาชนที่หน่วยงานรัฐ โดยนำเทคโนโลยีมาให้บริการประชาชนมากขึ้น)
 - การส่งเสริมการใช้จ่ายเพิ่มเติมโดยเฉพาะสินค้าเกษตรและการท่องเที่ยวในประเทศ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวและกิจกรรมของเศรษฐกิจท้องถิ่น (อาทิ ชูสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) กระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่นและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม)
 - การช่วยเหลือแรงงานเพิ่มเติม จัดสรรเงินช่วยเหลือแก่แรงงานที่ได้รับผลกระทบสูง อาทิ ภาคการท่องเที่ยว อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์และยานยนต์ หรือใช้มาตรการด้านภาษี การจ่ายเงินช่วยเหลือด้านสวัสดิการเพื่อจูงใจให้ธุรกิจยังคงจ้างแรงงาน
- การระบาดของไวรัส COVID-19 กระตุ้นให้เกิดการทบทวนการกำหนดนโยบายภาครัฐ เพื่อเตรียมความพร้อมและรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงในมิติด้านเศรษฐกิจ ภูมิรัฐศาสตร์ สังคมและเทคโนโลยี
 - **ทบทวนตำแหน่งยุทธศาสตร์ทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ** ให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจโลก ห่วงโซ่การผลิตและภูมิรัฐศาสตร์ที่จะเปลี่ยนแปลง
 - 1) **ด้านภูมิรัฐศาสตร์** : แม้วิกฤติไวรัสจะผลักดันให้จีนมีบทบาทต่อโลกมากขึ้น แต่สหรัฐฯ ก็ยังคงความเป็นมหาอำนาจและประเทศอำนาจระดับกลาง (Middle Power) เช่น ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย และอินเดีย จะยังเป็นผู้เล่นสำคัญในเวทีโลกและมีอิทธิพลในภูมิภาคต่างๆ **ไทยจึงควรรักษาและบริหารความสัมพันธ์หลายฝ่ายอย่างสมดุล ผ่านการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์และความร่วมมือกรอบต่างๆ** อาทิ ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (RCEP) ยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก และความริเริ่มแห่งอ่าวเบงกอลสำหรับความร่วมมือหลากหลายสาขาทางวิชาการและเศรษฐกิจ (BIMSTEC) โดยยึดหลักการการรักษาอำนาจอธิปไตย ความเป็นเสรีและเปิดกว้าง เพื่อประโยชน์ร่วมกันของนานาประเทศ **รวมถึงข้อตกลงการค้าและการลงทุนพหุภาคีและทวิภาคี** เช่น ข้อตกลงการค้าเสรี (FTAs) และกระชับความสัมพันธ์หุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ (strategic partnerships) เพื่อสร้างโอกาสเพิ่มเติมต่อและทางเลือก และปิดจุดอ่อนของทางการค้าการลงทุน ทั้งนี้ **ไทยควรยึดมั่นและสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศ และใช้เวทีระหว่างประเทศแสดงตัวตนและผลักดันประเด็นร่วมต่อไป**
 - 2) **ด้านห่วงโซ่อุปทานและการผลิต** : **ไทยควรปรับห่วงโซ่อุปทานการผลิตให้ยืดหยุ่นมากขึ้น (Resilient Supply Chain) และลดการพึ่งพาแหล่งใดแหล่งหนึ่งมากเกินไปและกระจายความเสี่ยง** โดยลักษณะสำคัญของประเทศทางเลือก อาทิ (1) ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ (2) จำนวนแรงงานที่มีคุณภาพและอัตราค่าจ้างไม่สูงเกินไป (3) ระยะทางไม่ไกลจากไทยเพื่อความสะดวกในการดูแลการผลิตอย่างใกล้ชิด (4) เป็นตลาดขนาดใหญ่หรืออยู่ใกล้กับตลาดเป้าหมาย (5) ความพร้อมและการจัดอุปสรรคด้านโครงสร้างพื้นฐาน กฎระเบียบเรื่องภาษีแรงงาน และกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น โดยภาครัฐมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนและลดอุปสรรคทางการค้าและการลงทุนระหว่างไทยและประเทศเป้าหมาย อาทิ อินเดีย และอินโดนีเซีย นอกจากนี้ **ในด้านการผลิต วิกฤติไวรัสแสดงให้เห็นความสำคัญของสินค้าจำเป็นพื้นฐาน และสุขอนามัยในการดำรงชีพ ไทยจึงควรรักษาและ**

พัฒนาความสามารถในการผลิตสินค้าจำเป็น อาทิ สินค้าเกษตร เกษตรแปรรูปและอาหาร สินค้าและบริการด้านสุขภาพและสาธารณสุข ให้มีความสะอาดปลอดภัย และเพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในประเทศ

- ทบทวนโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน โดยปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลระหว่างอุปสงค์จากต่างประเทศ (การส่งออกและการท่องเที่ยว) และอุปสงค์ภายในประเทศ มุ่งเน้นการสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจภายในประเทศและท้องถิ่นมากขึ้น อาทิ ส่งเสริมการผลิตในประเทศเพื่อทดแทนการนำเข้า ซึ่งจะช่วยสร้างรายได้ให้ท้องถิ่น ตลอดจนจะช่วยกระจายความเสี่ยงในห่วงโซ่การผลิตที่พึ่งพาการนำเข้าจากต่างประเทศสูง รวมทั้งส่งเสริมการผลิตและส่งออกสินค้าศักยภาพที่สามารถสร้างสายการผลิต และมูลค่าเพิ่มทั้งหมด หรือโดยส่วนใหญ่ให้เกิดขึ้นภายในประเทศ (อาทิ สินค้าเกษตรแปรรูปและอาหาร) หรือในกรณีตัวอย่างของจีน ที่ลดการพึ่งพาการส่งออกและเพิ่มสัดส่วนการบริโภคในประเทศ ผ่านการลงทุน การใช้จ่าย รวมไปถึงการเพิ่มสวัสดิการต่างๆ เพื่อมุ่งหวังจะนำไปสู่การเพิ่มอำนาจจับจ่ายใช้สอยของประชาชนมากขึ้น ทำให้เวลาเกิดวิกฤตนอกประเทศ เศรษฐกิจจีนที่มีคนจีนบริโภคเองในประเทศจึงยังขับเคลื่อนไปได้
- พัฒนาด้านเทคโนโลยีและการสาธารณสุข ให้มีความสำคัญกับสวัสดิภาพและความปลอดภัยของประชาชน สร้างความเชื่อมั่นต่อรัฐบาลสำหรับวิกฤติในครั้งหน้า โดยแผนรองรับที่ชัดเจนและโปร่งใส จะสร้างขวัญกำลังใจแก่ประชาชนในการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข อาทิ การพัฒนาและบูรณาการระบบสาธารณสุขกับระบบเทคโนโลยี เพื่อการประมวลข้อมูล ประเมินผลและการสื่อสารข้อมูลที่น่าเชื่อถือต่อสาธารณชน นอกจากนี้ การใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลลดนวัตกรรม เช่น AI, Blockchain, และโดรน ในการบริหารจัดการจะช่วยให้การบริการสาธารณสุขมีความยืดหยุ่นมากขึ้นในอนาคต
- พัฒนาด้านสังคม และแรงงาน ส่งเสริมการพัฒนาทุนมนุษย์โดยเฉพาะแรงงานที่อาจตกงานจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจ อาทิ ส่งเสริมให้นายจ้างเพิ่มผลิตภาพแรงงาน สนับสนุนค่าใช้จ่ายสำหรับพัฒนา Digital skills และ Highly-skilled ตลอดจนใช้มาตรการด้านภาษีจูงใจให้ธุรกิจลงทุนพัฒนาทักษะแรงงานของตนเองมากขึ้น

2. ภาคเอกชน

Crisis Management

- ใช้ประโยชน์จากโครงการสนับสนุนและช่วยเหลือของรัฐ ทั้งนี้ การให้ความช่วยเหลือของภาครัฐอาจแตกต่างกันในแต่ละสาขา บริษัทควรทำความเข้าใจและระบุความช่วยเหลือที่เอื้อประโยชน์แก่ตนสูงสุด ซึ่งจะช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายส่วนที่จำเป็นลงไปได้บ้าง
- ให้ความสำคัญกับสวัสดิภาพและความปลอดภัยของพนักงาน เมื่อพนักงานรู้สึกปลอดภัย จะทำให้การทำงานในส่วนต่างๆ ของบริษัทราบรื่นและต่อเนื่อง
 - นโยบายหรือแนวทางการทำงานที่ยืดหยุ่นต่อสถานการณ์ อาทิ การทำงานจากที่บ้าน ในกรณีที่ต้องพบปะกับลูกค้า ควรมีมาตรการป้องกันการติดเชื้อแก่พนักงาน
 - สื่อสารต่อพนักงาน โดยสอดคล้องกับรัฐบาลและหน่วยงานสาธารณสุข
- ประเมินสถานการณ์และตัดสินใจเชิงรุกเพื่อรักษาความต่อเนื่องของธุรกิจและเสริมสร้างความยืดหยุ่น
 - ตรวจสอบสถานะทางการเงิน และระบุจุดเสี่ยงเพื่อหาทางแก้ไขเป็นอันดับแรก (assess financial and operational risks) โดยติดตามต้นทุนที่สูงขึ้น และผลกระทบต่อกำไร โดยอาจเจรจาเงื่อนไขการซื้อขายใหม่เมื่อภาวะการเงินตึงตัว
 - รักษาการติดต่อซัพพลายเออร์ (Supplier) เพื่อระบุความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลง และทดสอบภาวะวิกฤต (Stress Test) ซัพพลายเออร์ชั้นต่างๆ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมยานยนต์ที่พึ่งพาซัพพลายเออร์มาก

Restore businesses

- ปรับห่วงโซ่อุปทานใหม่ให้ยืดหยุ่น โดยหาซัพพลายเออร์ทางเลือกเพื่อกระจายความเสี่ยงการผลิต โดยไม่พึ่งพาผู้ผลิตสินค้าวัตถุดิบ (tier-nth supplier) จากรายใดรายหนึ่งหรือประเทศใดประเทศหนึ่ง และสร้างการผลิตให้มีความคล่องตัว (agile manufacturing facilities) ทั้งนี้ อาจพิจารณาการพัฒนาเครือข่ายการผลิตและสร้างห่วงโซ่อุปทานขั้นต้น/ขั้นกลางภายในประเทศ ทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ
- ปรับโครงสร้างสินค้าของไทย (product portfolio management) และลดผลกระทบจากการเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่อุปทานต่างชาติ เช่น เปลี่ยนจากการส่งออกสินค้าขั้นต้น/ขั้นกลาง (primary/intermediate products) เป็นสินค้าขั้นสุดท้าย (finished goods) ให้มากขึ้น
- พิจารณาปรับแนวทางการลงทุนในลักษณะแนวนาน (Horizontal Intra-Industry Trade (HIITHIT) and/or Horizontal FDI) โดยตั้งโรงงานที่เป็นขั้นตอนการผลิตเดียวกันในหลายๆ พื้นที่มากขึ้น เพื่อลดความเสี่ยงหากการผลิตขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งในประเทศ/พื้นที่ใดต้องปิดตัวลง ก็ยังสามารถดึงผลผลิตขั้นต้นและขั้นกลางจากโรงงานที่เหมือนกันในประเทศ/พื้นที่/ประเทศอื่นๆ มาใช้ผลิตต่อไปได้
- ปรับการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีมากขึ้น กระจายงานเหล่านี้ให้บุคลากรในประเทศต่างๆ ทำงานข้ามประเทศผ่านระบบโทรคมนาคมสมัยใหม่ เน้นการลดต้นทุนให้ธุรกิจมีความคล่องตัว (lean) มากขึ้น

3. บุคลากร/แรงงาน

- พัฒนาทักษะ (upskilled/reskilled) ให้สอดคล้องกับโครงสร้างเศรษฐกิจในอนาคต โดยเฉพาะทักษะที่ไม่สามารถทดแทนโดยเครื่องจักรหรือระบบอัตโนมัติได้ง่าย เช่น บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ศิลปวัฒนธรรม ทักษะศิลป์ (จิตรกรรมและประติมากรรม) การแสดง ดนตรี ภาพยนตร์และสื่อดิจิทัล การออกแบบ แฟชั่น โฆษณา ซอฟต์แวร์) การพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) และการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน (Complex Problem Solving) และทักษะการทำงานร่วมกับคนอื่น

บรรณานุกรม

- กรุงเทพธุรกิจ. 20 เม.ย. 63. 'โควิด' ปฏิวัติชีพพลายชนโลก ผู้ผลิตจ่อย้ายฐานลดพึ่งพาจีน. <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/876855>
- กรุงเทพธุรกิจ. 7 พ.ค. 63. ฉากทัศน์ 'การท่องเที่ยวไทย' หลัง COVID-19. <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/879331>
- เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว. 21 เมษายน 2563. “แรงงานกลุ่มเปราะบาง” เจ็บตัวมากที่สุดหลังโควิด-19. กรุงเทพธุรกิจ. www.bangkokbiznews.com/news/detail/877052
- จันจิรา สมบัติพูนศิริ. 25 มีนาคม 2563. โควิดไวรัสและจุดจบของโลกาภิวัตน์? The 101 World. www.the101.world/coronavirus-and-globalisation/
- ฐานเศรษฐกิจ. 3 พ.ค. 63. อานิสงส์โควิดทำให้ทั่วโลกต้องหันมองไทยมากขึ้น. <https://www.thansettakij.com/content/432659>
- ฐานเศรษฐกิจ. 8 พ.ค. 63. ธุรกิจต้องปรับตัวอย่างไรให้ “รอด” เมื่อโควิด-19 อยู่ด้วยอีกยาว. <https://www.thansettakij.com/content/433344>
- ดร.ยรรยง ไทยเจริญ. 3 เมษายน 2563. การลดความชันของภาวะเศรษฐกิจถดถอย (Flattening the recession curve). กรุงเทพธุรกิจ คอลัมน์ ก้าวทันเศรษฐกิจ. www.scbec.com/th/detail/product/6745
- ฐานเศรษฐกิจ. 3 พ.ค. 63. อานิสงส์โควิดทำให้ทั่วโลกต้องหันมองไทยมากขึ้น. <https://www.thansettakij.com/content/432659>
- ฐานเศรษฐกิจ. 8 พ.ค. 63. ธุรกิจต้องปรับตัวอย่างไรให้ “รอด” เมื่อโควิด-19 อยู่ด้วยอีกยาว. <https://www.thansettakij.com/content/433344>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. 2 มกราคม 2563. เรื่อง รายงานนโยบายการเงิน ฉบับเดือนธันวาคม 2562. ข่าวธนาคารแห่งประเทศไทย ฉบับที่ 1/2563. www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/MonetPolicyComittee/MPR/DocLib/PressMPR_December2562_58di84.pdf
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. 8 เมษายน 2563. เรื่อง รายงานนโยบายการเงิน ฉบับเดือนมีนาคม 2563. ข่าวธนาคารแห่งประเทศไทย ฉบับที่ 21/2563. www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/MonetPolicyComittee/MPR/DocLib/PressMPR_March2563_vp5sp02.pdf
- แนวหน้า. 8 พ.ค. 63. ไทยหลังวิกฤติโควิด-19 น่าจะเป็นแหล่งรองรับการลงทุนของญี่ปุ่น. บทบรรณาธิการ. <https://www.naewna.com/politic/columnist/43916>
- ประชาชาติธุรกิจ. 3 พ.ค. 63. อุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วน ของไทยในยุคโควิด-19. <https://www.prachachat.net/columns/news-458855>
- ประชาชาติธุรกิจ. 23 เม.ย. 63. โควิดทรานส์ฟอร์ม ไทย ธุรกิจ (ต้อง) พร้อมเปลี่ยนแปลง. <https://www.prachachat.net/tourism/news-454147>
- ปิติ ศรีแสงนาม. 24 กุมภาพันธ์ 2563. โลกที่ไม่เหมือนเดิมหลัง COVID-19. The 101 World. www.the101.world/the-world-after-covid-19/
- ปิติ ศรีแสงนาม. 10 มีนาคม 2563. เมื่อเศรษฐกิจติดไวรัส. The 101 World. www.the101.world/piti-one-on-one/
- โพสต์ทูเดย์. 4 พ.ค. 63. บุญหล่นทับไทยแลนด์? เมื่อญี่ปุ่นหนีเงินย้ายฐานมาอาเซียน. <https://www.posttoday.com/world/622597>
- มติชน. 8 พ.ค. 63. ‘ปักตู’ ยัน 17 พ.ค. คลายล็อกเปิดห้างฯ ขอคุณ ปชช.ร่วมมือ ติดเชื้อใหม่เหลือหลักเดียว. https://www.matichon.co.th/politics/news_2175641
- วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. 24 มีนาคม 2563. หลังโรคระบาดจากไป จะเห็นอะไร. The 101 World. www.the101.world/world-after-coronavirus/
- สันติธาร เสถียรไทย. 10 มีนาคม 2563. เมื่อไวรัสเปลี่ยนโลก(ดิจิทัล)-หาโอกาสในวิกฤต. The 101 World. www.the101.world/economics-opportunity-in-covid19-crisis/
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 18 พฤษภาคม 2563. ภาวะเศรษฐกิจไทยไตรมาสแรกของปี 2563 และแนวโน้มปี 2563. https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=10212&filename=QGDP_report
- Brandbuffet. 16 เม.ย. 63. หลัง Covid-19 เทรนด์ผู้บริโภคไทยเปลี่ยนพฤติกรรมถาวร เปิด ‘4 แนวทาง’ ธุรกิจพลิกวิกฤติเป็นโอกาส. <https://www.brandbuffet.in.th/2020/04/nielsen-changing-consumer-behavior-in-covid19/>
- Brandinside. 8 พ.ค. 63. จุดเด่นไทยผลิตอาหารได้ เป็นทางรอดอุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่มในวิกฤติโควิด-19. <https://brandinside.asia/how-to-survive-for-food-industry-in-thailand/>
- Capital Economics. 26 May 2020. The economic impact of COVID-19. www.capitaleconomics.com/the-economic-effects-of-the-coronavirus/

IEA. April 2563. **Oil Market Report - April 2020**. Flagship Report. www.iea.org/reports/oil-market-report-april-2020

IMF. April 2563. **World Economic Outlook, April 2020 Chapter 1: The Great Lockdown**.

www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020

Krungsri Research Intelligence. กุมภาพันธ์ 2563. **COVID-19 : Severe blow to Thai tourism and supply chains**.

www.krungsri.com/bank/getmedia/66407901-b195-41b1-b71e-7d65cf7b3beb/RI_Tourism_200228_EN.aspx

Krungsri Research Intelligence. 10 เมษายน 2563. **Monthly Economic Bulletin April 2020**.

www.krungsri.com/bank/getmedia/aab22f9a-feab-418a-b545-8bbb99dfc906/MB_Bulletin_200410_EN.aspx

Krungsri Research Intelligence. 18 พฤษภาคม 2563. **Monthly Economic Bulletin May 2020**.

https://www.krungsri.com/bank/getmedia/d0cdb2a5-ac5b-4cb8-8ca0-7a03eb15ff0e/MB_Bulletin_200515_EN.aspx

Mckinsey & Company. 25 March 2020. **COVID-19: Briefing Note, Global Health and crisis response**

OECD. April 2020. **Main Economic Indicator, Volume 2020/4, April**. read.oecd-ilibrary.org/economics/main-economic-indicators/volume-2020/issue-4_58177352-en

SCBEIC. 13 มีนาคม 2563. **EIC ปรับลดคาดการณ์ GDP ไทยปี 2020 เป็นหดตัวที่ -0.3% จากการแพร่ระบาดของ COVID-19 ที่รุนแรงเพิ่มขึ้นมากกว่าคาด**. www.scbeic.com/stocks/product/o0x0/tg/e8/flktge870/EIC-Note_GDP_COVID-Widespread_20200313.pdf

SCBEIC. 2 เมษายน 2563. **EIC ประเมินเศรษฐกิจไทยปี 2020 เข้าสู่ภาวะถดถอยและหดตัวที่ -5.6% จากเศรษฐกิจโลกเข้าสู่ภาวะถดถอยและจำนวนนักท่องเที่ยวที่ลดลงมากกว่าที่คาด**. www.scbeic.com/th/detail/file/product/6742/fm4rh4i8yc/EIC-Note_GDP_-5.6-_02042020.pdf

Spinney Laura. 1 April 2020. **Coronavirus vaccine: when will it be ready ?**. www.theguardian.com/world/2020/mar/30/coronavirus-vaccine-when-will-it-be-ready

The Standard. 15 เม.ย. 63. **โควิด-19 เปลี่ยนผู้บริโภคไทยอย่างไร เจาะลึกพฤติกรรมและการตัดสินใจซื้อในช่วงก่อน-ระหว่าง-หลังเกิดวิกฤต**.

<https://thestandard.co/how-coronavirus-change-customer-buying-behaviour-before-and-after/>

World Bank. March 2020. **Global Monthly: March 2020**. pubdocs.worldbank.org/en/897221585846526296/Global-Monthly-Mar20.pdf

Worldometer. 26 May 2020. **COVID-19 CORONAVIRUS PANDEMIC**. <https://www.worldometers.info/coronavirus/>

WTO. 2019. **Global Value Chain Development Report 2019**. www.wto.org/english/res_e/publications_e/gvcd_report_19_e.htm

